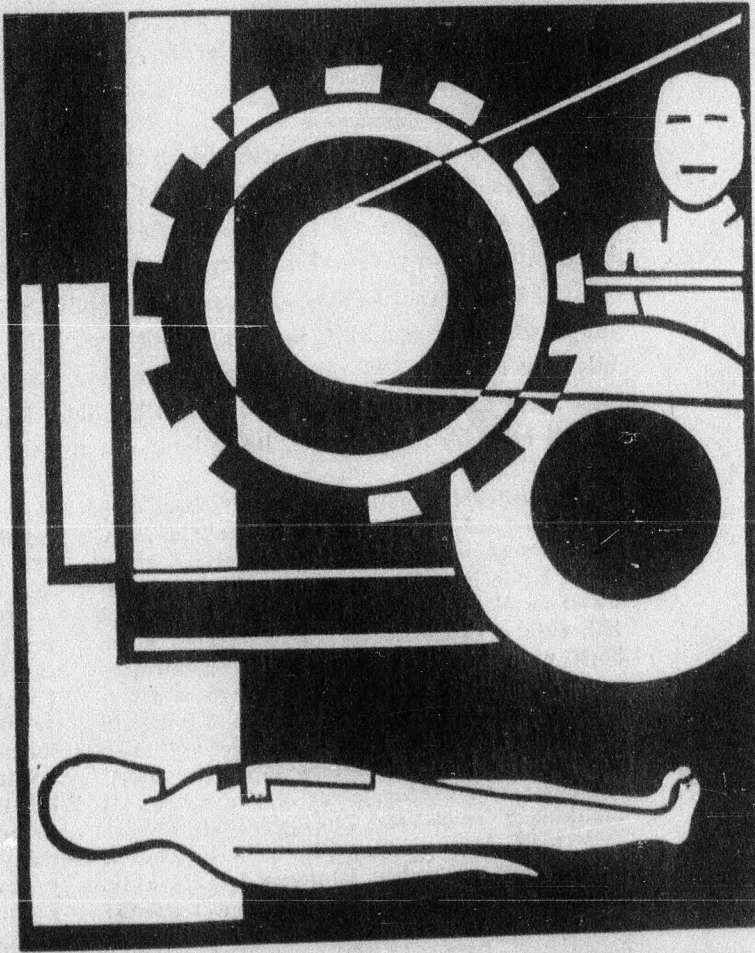

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapest

kassák lajos : 1930	322
max adler : a szocialista ifjúsági mozgalom (ford. falus ervin)	325
székely béla : a munka szexuális anktéje	328
neumann józsef : aktuális sorok	330
agnes smedley : egyedül (ford. szántó róbert)	332
justus pál : kunfi zsigmond	335
kis-magyarország és a nagybirtok	335
nádas endre : az amerikai tőzsdekrach és európa	337
luxemburg róza : karácsony az éjjeli menedékhelyen	339
vas istván : a szegényember	341
vajda imre : világpolitika	342
dr. goldberger j. : az orosz egészségügyi kultúra fejlődése	344
kassák lajos : emlékezetek rá!	345
fischer józsef : internacionális új építészet és a kislakáskérdés	346
teleszky : magyarország pénzügye a háború alatt. popovics : a pénz sorsa a háború után (kőváry gyula)	348
pró lajos : molnár ákos, végre egy jó házasság	349
zeik zoltán : knut hamsun, csavargók	349
szántó róbert : skid, a csirkelagók köz-társasága	349
pró lajos : filmek és tendenciák	350
j. gy. : munkászene	351
kornis dezső és dor rajzai	

1930 január. 11 szám. II évfolyam

1930

«A csoport célja, hogy a szocializmus eszméjét ébren tartsa a magyar munkásság körében. Nem törekszik külön pártalakításra, avagy a meglévő munkáspárt megbontására. Sőt éppen erősíteni és mélyíteni akarja ennek munkáját.

Közismert tény, hogy az emberek gondolkodása és érzése az idők folytán hozzá-
simul ahhoz, amit mindennap cselekszenek. A magyar munkásság zöme ma és évek óta
szükségszerűleg a demokráciáért küzd; ezért gondolkodását és érzését a demokratikus
eszmény tölti be és irányítja.

De a demokrácia csak átmeneti cél a munkásosztály harcában; a legtökéletesebb
demokratikus intézmények sem oldják meg az ellentétet, amely birtoktalanok és birto-
kosok, a munkásosztály és a munkáltató-osztály között fennáll.

A munkásosztály harcának végcélja nem lehet tehát más, mint e gazdasági ellentét
okainak végleges megszüntetése. Ami meglesz, ha a munkásság világszerte mint egy
osztály szervezkedik, a termelők szövetségei birtokukba veszik a földet és a többi ter-
melőeszközt és a bérrendszert megszüntetik.

Ez a szocializmus!

Jól tudjuk és elismerjük, hogy e célok benne vannak a szociáldemokrata párt
programjában is. De mert ez ereje és figyelme javát ma mégis a demokráciának szen-
teli: szükségesnek tartjuk a szociális eszmények nyomatékosabb hangsúlyozását a meg-
levő munkásszervezkedés keretein belül, hogy a munkásosztály semmiféle tevékenységé-
ben meg ne feledkezzék végső céljairól.

Ezért a csoport feladata, hogy előadásokat és vitákat rendezzen a szocialista eszmé-
nyekről és hogy a napi politika követelményeitől függetlenül foglalkozzék az osztály-
harc minden fegyverével, minden lehetőségével és végcéljával.

Ebben a munkában szívesen lát segítőül mindenkit, bármely párthoz tartozót, de
maga pártot nem alakít, hanem tagjait arra befolyásolja, hogy a már meglévő és az osz-
tályharc alapján álló munkásszervezetekhez csatlakozzanak.

Mert azt tartja, hogy az utak különbözők lehetnek, de a közös cél minden külön-
ségénél erősebb kötelék kell hogy legyen a munkásosztály harcos tagjai között.»

A fentebbi munkaprogramot körülbelül
másfél évtizeddel ezelőtt «A Szocialista Mun-
kások Propaganda-Csoportja Alapelvei» címen
Szabó Ervin írta. Megírása óta nagy idők mul-
tak el az életünkben. A történelem legnagyobb
háboruja rázkódtatta meg a világot és a há-
boru után következésképpen jött a forradal-
om. Szocialista szemszögből nézve a világ-
háboru, mint minden háboru, a kapitalista
termelési anarchia következménye volt s a
proletariátus forradalmi megmozdulása mint-
egy tette váltásaként jelent meg a szervezett
munkásság szocialista ideológiájának.

A történések pillanatában és a történések
hatása alatt az ember könnyen feladja a tu-
dományos kritika szempontjait és a felhevült
érzelmeik összezavarják benne a *miértnek* és
hogyanak tiszta törvényeit. Optikai csaló-

dásba esik s ahelyett, hogy a mechanikusan
adódó történések céltudatos irányítására tö-
rekedne, maga is önkénytelenül mozgó részévé
lesz a történések dinamikájának.

Ma már, jóllehet alig néhány esztendő
mult csak el a háboru befejeződése és a for-
radalom aktív szakasza óta, szinte történelmi
távlatból tekinthetünk vissza az emberi tár-
sadalom eddig legnagyobb tragédiájára s a
forradalmi osztályharc leghatalmasabb próbál-
kozásaira. Ma már túl vagyunk az első pil-
lanatok benyomásain s kritikai szemmel látva
a helyzetet, módosítanunk kell eddigi véle-
ményünkön. Hogy a mindenkori háboruk a
jelenvaló társadalmi termelés és elosztás kö-
vetkezményei, ez régi tudományos megállá-
pítása a szocialista elméletnek s ez az igaz-
ság teljességében áll a világháborura is. Ha

pedig a világháboru megtörténte lényegbeli eltolódást nem jelentett szocialista társadalomtörténeti elgondolásunkban, akkor egy lépéssel tovább kell most lépnünk és fel kell vetnünk a kérdést, vajjon a munkásság, mint a szocialista eszmény megvalósítására hivatott társadalmi réteg megtette-e kötelességét a háboru kapitalista célkitűzésével szemben?

A kérdés helyes megválaszolásában kell, hogy benne foglaltassék a proletariátus öntudatáról és osztálytudatáról szóló kritikánk is. A kapitalista termelési rend velejárója a háboru s mivel a világháboru letagadhatatlanul megtörtént, ebből a tényből következik, hogy a proletariátus nem fejtett ki ellene eléggé megszervezett és eléggé tudatosan irányított akciót.

A mindenkor helyes felismeréséhez és a felismerésből adódó tapasztalatok és teoretikus következtetések helyes alkalmazásához, a fejlődési vonal előkészítéséhez és irányításához a proletariátus ideológiai iskolázottságára és az osztályharc gyakorlati példáira van szükség. Ezt a két alapkövetelményt azért állítjuk ilyen szorosan egymás mellé, nehogy a nehezen értőknek vagy a tendenciózus félremagyarázóknak alkalmat adjunk az általunk elmondandók értelmi elferdítésére. Hiszen világos, hogy az ideológiai iskolázottság biztosítja elsősorban a gyakorlati munkásmozgalmat szocialista karakterét s a gyakorlati mozgalom példái azok, amik a teoretikus elgondolások életjelentőségét, használati értékét lemérik, és újabb és újabb problémák megoldására, újabb fejlődési lehetőségek megnyitására kényszerítik a szocialista gondolkodót. Az elmélet és a gyakorlat egyöntetűsége alkothatja csak meg a mai, tőkés termelési rendszeren alapuló társadalom helyébe a közösségi elveken épülő kollektív gazdálkodású társadalmat. Láthatjuk tehát, a szocialista társadalom megalkotásának a kérdése nem olyan egyszerű, mint ahogyan azt a «marxista» szimplicisták néhány frazeológiai formulával vagy szervezeten felkelések kirobantásával elintézhetőnek vélik. Kétségtelen, az emberi társadalom morális és kulturális fejlődését a fennálló termelési rend határozza meg *elsősorban*, ez a megállapítás azonban nem jelenti azt, hogy egy előre meghatározott mechanikus törvényszerűségnek vagyunk alávetve. Ha így volna, akkor az egész szocialista teoretika egy nadrággombot sem érne. Akkor teljességgel igazuk lenne velünk szemben azoknak a humanista álmodozóknak, akik a társadalom fejlődését teljes egészében a természettörvényeknek vetik alá és nyugodtan vallják a mi revolúciós tanainkkal szemben az evolúció tanát: elérkezik az idő, mikor a

mai rend részben erkölcsi belátás folytán, részben gazdasági kényszerűségből átváltozik kollektív renddé, mint ahogyan csak idő kérdése, hogy isten kegyelméből vagy a természet örök törvényei szerint a bimbóból rózsa, a csirkéből jérce s a jércéből tyúk legyen.

Ha a világháboru megtörténtét és a nyomában kitört világfelkelések elbukását szocialista értelmű objektív megvilágításba helyezük, akkor fenntartás nélkül meg kell állapítanunk: a proletariátusnak sem ahhoz nem volt meg a kellő ereje, hogy a világháboru kitörését megakadályozza, sem ahhoz, hogy az adódó forradalmi helyzetet a maga felszabadítása érdekében szervezett erővel és osztálytudatos értelemmel megvalósítsa. A felkelések nem tudtak világforradalomra összeállni s tekintve a burzsoázia széttagoltságát, gazdasági meggyengültségét, államhatalmának demoralizáltságát, a proletariátus sikertelen harcainak oka saját ideológiai és gyakorlati fogyatékosságaira vezethető vissza. Aki szocialista ennek az ellenkezőjét állítja, az vagy tudatlan álmodozó vagy pártpolitikai szempontból tudatosan hamisítja meg a valóság tényeit. nem törődve azzal sem, hogy a komoly szocialista kritika ki nem mondása mennyit árt magának a gyakorlati munkásmozgalmaknak a jelenben s méginkább a jövő fejlődését tekintve. Lehetetlenség, hogy pillanatnyi pártérdekekért feláldozzuk a mozgalom végcélját. Hiszen nem pillanatnyi eredményeink alakítják ki célkitűzésünket, hanem a szocialista végcél determinálja eszközeinket, a mozgalom taktikai és stratégiai pillanatait. Az a szocialista, aki csak a momentán adódó helyzet lehetőségeit látja, az csak a társadalom keresztmetszetét látja, holott nekünk a dialektikus materializmus társadalomszemléleti alapján a hozmetszeteket is ismernünk kell, vagyis a jelenségeket a fejlődés vonalába kell beállítanunk. A marxista szemléleti mód alaptörvénye: mivel a társadalom egysége a dialektikus mozgáson, az ellentétek egymást kiegészítő rendszerén épül fel, semmit sem érhetünk meg önmagában, minden társadalmi jelenséget társadalmi vonatkozásaiban kell megvizsgálnunk. Ahhoz azonban, hogy ezt minél maradéktalanabbul megtehessek, nem elég napipolitikusnak lennünk. A napipolitika csak egyik része a nagy szociális problémának s jó értelemben vett szocialista napipolitikát is csak akkor csinálhatunk, ha tisztában vagyunk a világpolitikai helyzettel, amivel viszont csak akkor lehetünk tisztában, ha nem áll előttünk megértetlenül a világ gazdasági helyzete. Annál is inkább így van, mert hiszen tudnunk kell, nem a politika határozza meg a gazdasági állapotot, hanem a fennálló

munka

gazdasági rend determinálja a politikusok elvi kijelentéseit és gyakorlati harcait. A szocialista teoretikus számára mindenkor a társadalom gazdasági berendezkedése tükrözi a társadalmi erők karakterét és akcióképességét.

A szocialista teoria tehát nem levegőben lógó spekuláció, hanem társadalmi tényeken alapuló kritikai szemlélet s így következtetésként lényegében visszaható erő magára a folyton alakulóban levő társadalomra. Ha elgondoljuk, hogy a szocializmus nem érzelmi romanticizmus, hanem tudományos elgondolás, akkor könnyen megérthetjük, hogy a szocialista munkásmozgalom komoly, teoretikus alátámasztás, ideológiai iskolázottság nélkül el sem gondolható. Illetve egy tudományosan át nem értett mozgalomtól semmiféle lényeges változásokat nem várhatunk, mert az ilyen mozgalom állandóan a véletlenségeknek van alárendelve, mint érzelemtől fűtött felkelés az első komoly ellentállással szemben tehetetlenül megtorpan vagy esztelenül fejfel rohan neki a gátnak és hullik szét megszervezetlen és kétségbeesett darabjaira.

Mindezeket el kellett mondanunk azért, hogy cikkünk elején idézett programtervezetet valamiképpen félre ne értsék elvtársaink és a «Munka»-val szimpatizáló olvasóink. És el kellett mondanunk azért is, hogy mi, akik a mozgalmon belül a produktív szocialista kritika szükségességét hirdetjük, ezzel a határozott állásfoglalásunkkal szintén alá vessük magunkat elvtársaink jogos és előbbresegítő kritikájának. A «Munka» minden külső anyagi támogatás nélkül és mindenirányú támadással szembehelyezkedve belépett fejlődésének második évfolyamába. Olvasóinknak nem kell külön magyaráznunk, hogy a mai gazdasági nyomorúságban milyen idegmegfeszítéssel és erőfogyasztással lehet csak egy szocialista orgánomot fentartani. Nincs semmi támaszuk önmagunk erején és a fejlődésbe vetett bizalmunkon kívül. Csupa ellenségek között indultunk el s munkálkodásunk egy év alatt az ifju- és idősebb munkások értelmesebb és haladóbb csoportjainak szimpátiáját felénkfordította. Nem igaz tehát az, hogy a munkásságot nem lehet megközelíteni elvi és tudományos kérdésekkel. A «Munka» körül csoportosult elvtársak agitációja egyre szélesíti körünket s ez is bizonyítéka annak, hogy a szocialis problémák megbeszélése a szellemi nevelőmunka égetően aktuális kérdésévé vált az újabb fejlődési szakaszhoz érkezett gyakorlati mozgalomnak.

Számtalanszor kihangsúlyoztuk, mi nem akarunk újabb frakcióalakulat lenni, minket nem kötnek klikkérdekek, maga a nagy munkásmozgalom kritikus tünetei és fejlődési ut-

jának előkészítése érdekel bennünket elsősorban. A «Munka» a marxi szocializmus tudományos folyóirata akar lenni, a pártmozgalmak pillanatnyi kudarcaitól és sikereitől nem engedjük magunkat befolyásolni. A harc szerencsés vagy kevésbé szerencsés pillanatai még inkább megerősítik hitünket: mennél tudatosabban előkészített egy akció, annál nagyobb eredményeket várhatunk annak végrehajtásától.

Gyakorlati programunk:

1. Osztályharc.
2. Nemzetköziség.
3. A termelőeszközök társadalmosítása.

Mozgalmunk végcélja:

A szocialista (kollektív) társadalom megalkotása.

Hogy mennél teljesebben használjuk ki időnket s mennél nagyobb területen hasznosíthassuk erőnket, már ma időszerűnek látjuk a

Szocialista Munkás-Szabadiskola

létesítésének a gondolatát. Bebizonyított tény, hogy a külföldi hasonló alakulatok nagy kritikai és mozgalmi előkészítő munkát teljesítettek. Nálunk, az idézett szöveg tanúsága szerint, Szabó Ervin elvtárs kísérte meg egy hasonló alakulat összeszervezését. A magyar munkásmozgalomban akkor talán még korai volt ez a kísérlet vagy talán egyéb okok akadályozták a megvalósulását s mi ma, másfél évtized után, újból megkíséreljük a

Szocialista Munkás-Szabadiskola

gondolatának megvalósítását.

Ebben a mozgalomban örömmel vállaljuk elődünknek Szabó Ervint, az etikusan emberit, tudományosan képzett, megingathatatlanul harcoss marxistát. S hisszük, ami neki nem sikerülhetett, az nekünk értelmes és áldozatkész elvtársaink segítségével sikerülni fog.

A magyar munkásmozgalmon belül egyre élesebbé válik a jobb- és baloldal egymásközi harca és éppen ezért, mint talán soha jobban, minden aktív elvtársnak a dolgok és helyzetek tisztánlátásához szüksége van az elméleti alapok kiépítésére és tudatosítására. Ennek megvalósításához egyetlen módszeres eszköz a

Szocialista Munkás-Szabadiskola.

A gondolatot mi felvetettük, gyakorlati megvalósításához kérjük elvtársaink segítségét.

Kérjük elvtársainkat, hogy írásban is szóljanak hozzá a felvetett gondolathoz. Nézeteik kifejtéséhez szívesen adunk helyet a «Munka» oldalain.

A «Munka» szerkesztősége nevében:

Kassák Lajos

MAX ADLER: A SZOCIALISTA IFJUSÁGI MOZGALOM

325

(Szerzőnek a wieni nemzetközi szocialista ifjusági találkozóán, a német ifjuszocialisták gyűlésén tartott előadása.)

Kedves Ifju elvtársnőim és Ifju elvtársaim!

A munkásifjuság nemzetközi találkozója, mely most egész városunkat harsogó élettel tölti meg, oly látványt nyújt, amelyhez fogható eddig még nem volt. És mi tudjuk mindez csak kifejezője egy oly jelenségnek, amely teljesen új a szellemi és politikai mozgalmak történetében. E jelenség a szocialista ifjusági mozgalom. Valóban új dolog, s ezt nemcsak a szocializmus ellenségei, hanem hívei sem ismerték fel eléggé. Az elvtársak nagyrésze még mindig úgy fogja fel a szocialista ifjusági mozgalmat, mintha az egy párt gazdasági és politikai szervezeteinek tanonciskolája lenne, holott ezáltal az ifjusági mozgalomnak nemcsak önálló voltát tévesztjük szem elől, hanem egyben elsikkad előlünk mindaz is, ami új és jövőt építő benne.

Kétségkívül sokan lesznek, akik szertelenségnek tekintik azt az állítást, hogy az ifjuságnak külön feladata van, sőt még hozzá egy korunkban egészen új jelenséget kell kiépíteni. Azt fogják mondani, hogy az ifjuságnak egyáltalán semmi más feladata sincsen, mint az az ősi feladat, hogy testben és szellemben növekedjék és érett, életrevaló emberré fejlessze magát.

Ez a felfogás, amely tehát az ifjusági mozgalomnak ujszerűségét is, meg önállóságát is tagadja, egyáltalán nem kell, hogy valami reakciós gondolkozásmódból fakadjon. Éppen ellenkezőleg annak a nevelési és emberképzési ideálnak a kereteiben fejlődik ki, amely, mint a humanisztikus ideál, a polgárság leg-erősebb haladástörekvéseihez kapcsolódott és kapcsolódik még ma is. Ha visszahatolunk ennek az ideálnak az útján egészen nagy mintaképig, a klasszikus görögség koráig, amely a késő évszázadok oly sok nevelési és kulturproblémája számára szolgált eszménykép gyanánt, azt látjuk, hogy az ifjuság nevelésének nagy vezérlőgondolata mindenkor a görögség harmónikus emberképzésének ideálja volt, a «kaloskagatos» a szép testben életerős szellem kifejlesztésének a gondolata. Ebből a gondolatból az ifjuság számára számos nagy feladat ered, de mindig csak olyanok, amelyeket az ifjuság részére az időseb-

bek, a felnőttek szabnak meg. *Oly ifjusági mozgalom gondolata, mely céljait saját maga tűzi ki és ezeket független felelősséggel és kritikával, sőt sokszor az érvényben levő jogi, erkölcsi és társadalmi szabályokkal való nyílt ellentétben akarja megvalósítani, a régebbi korokban ismeretlen.* Minden efajta megmozdulás úgy jelenik meg, mint megannyi kivételes és megtorlandó lázadás, vagy éppen egyes emberek kitörése. Már a kritikai önmegismerés nagy tanítója, Sokrates is, bár tanítását nem is főképpen az ifjusághoz intézte, kénytelen volt, mint «az ifjuság megrontója» kiinni a méregpoharat. A klasszikus nevelési ideál a késő korok humanista eszményéig mindvégig csak egy célt és egy feladatot ismer, amely azonos öreg és fiatal számára és amelyet a felnőttek állítanak a fiatalok elé és ez az a cél és az a feladat, hogy az ifjuság bölcsességben, erényekben és vitézségben váljék hasonlóvá az előtte járó felnőttek javához. Mert az ifjuság feladata az lesz, hogy fentartsa és gyarapítsa mindazt, amit apától örökölt. Éppen ezért minden eddigi hivatalos ifjusági nevelésben elsőrendű fontossággal bír a hagyomány szeretetének ápolása, a tradíció, sőt maga a kor tisztelete. Ezen alapul aztán a vallásos érzés fejlesztése az «apák istene» iránt, aki elvezérelt bennünket idáig és ezután sem hagy el, továbbá a hazafiui érzelem fejlesztése, amely a saját államunk és összes intézményei kritikátlan magasztalását jelenti. Ezek a szempontok aztán a nevelési ideál keretében azokban az eszmékben sűrűsödnek össze, amelyek a hazaszeretet és közösségben való egyesülés néven már eleve birják a társadalom erkölcsi jóváhagyását.

Mindebben azonban az a legfontosabb, hogy e nevelés-ideálok és kulturértékek megbecsülésében nincsen különbség öreg és fiatal közt, ebből pedig önként következik, hogy az ifjuságnak, mint olyannak nincsen semmiféle saját jelentősége és nem más, mint az érett emberré válás pusztán fizikai és pszichikai, átmeneti állapota, az állampolgár tanoncideje, akit nemzedékeken át egyaránt kimerítően jellemeztünk azzal, ha elmondjuk róla, hogy a hazaszeretet, a vitézség s az egészért való odaadás talaján áll. Ennek a nevelési ideálnak, mely a görög ókortól kezdve mindmáig, a hivatalos állami nevelés koráig uralkodó elv tudott maradni, legjobb képét a «Spártaiak hősi dala» adja, melyet Lessing költött ujja. Három kar lép fel, az öregek, férfiak és ifjak

munka

kara. Először mind a három kar egy nagy együttesben a közös ideált fejezi ki. «Harcos férfiak!» Aztán az öregek fájdalmasan: «Volutunk» — a férfiak fensőséggel: «vagyunk» — s a fiatalok, mint ígéret: «leszünk». Ezután a karok váltakozó éneke következik, melyben az ifjak és férfiak hálát mondanak a véneknek, a vének és ifjak elismerésüket fejezik ki a férfiakkal szemben, a vének és a férfiak felhívják az ifjakat, legyenek olyanok, mint ők s végül az ifjak fogadalma: «még vitézbelek leszünk mit ti!» Látjuk, hogy az ifjuságnak itt nincs egyéb feladata, mint az, hogy belenőjön az öregek gondolat- és érzésvilágába és így van ez ma is; az emberi élet ifjui szakaszának ma is az az általánosan vallott értelme, hogy a fiatalságból hasznos tagokat neveljen annak a társadalomnak a számára, amely éppen adva van, tehát voltaképpen a régi társadalom számára. Ez az a cél, melynek érdekében együttműködik család, iskola és állam, mint e hagyományos társadalmi életlét három főpillére. A fiatal ember pedig nem egyéb, mint egyszerűen tárgya a nevelő munkának. És ha igaz is, hogy számos nagy, részben forradalmár pedagógus működésének utóhatásaképpen mindinkább megkívánják a fiatalságnak a nevelőmunkában való aktív részvételét, ez mitsem változtat az egész nevelési rendszer abszolút konzervatív jellegén. Mert a fiatalságnak ez az aktivitása csak a polgári társadalom és ennek kulturideáljainak már eleve fennálló értékadottságain belül van megengedve, de minden olyan önálló tevékenységre való törekvés, mely ellene irányul, törvénytelennek és a kultúra elleni lázadásnak tekintendő és elfojtandó. A legkülönösebb pedig a dologban az, hogy a hosszú évszázadok során maga az ifjuság is egész természetesnek fogta fel a neveléshez való ilyen beállítottságot és ideáljait éppen az öregek szellemiségén gyujtotta meg, olyannyira, hogy büszkén vallotta magát az elődök műve örököjéül és folytatójául. A legtisztábban az ifjuság mai polgári-nemzeti képzés ideálján láthatjuk ezt, amely tudatosan visszatekint a múltba és a kor minden ujszerű, előretörő szellemi áramlatában a romboló ösztön mindmegannyi támadását látja az ellen, amit régi jó időknek és tulajdonképpen nemzeti közkincsnek vall.

Mindezel szemben csak éppen a mi korunk mutat fel valami valóban újat, az ifjusági mozgalmat, mely eredetileg ugyan a polgári ifjuság egyrészből ered, de igazában csak a szocialista munkásifjuság körében bontakozott ki. Oly mozgalom ez, amely magából az ifjuságból eredt, maga szervezte meg és maga vezeti magát és sajátmaga állapítja meg a maga külön céljait és feladatait. Hogy melyek ezek a célok és feladatok, mindjárt látni fogjuk. Egyelőre hadd utaljunk arra, hogy ez a jelenség teljesen új és

új volta mindenekelőtt az ifjukor tudatában gyökerezik, amely sajátos és egyáltalán nem véletlen együttjárója a proletár osztályöntudatnak. Már az ifjuság tudatának e ténye is forradalmi. Mert mindaz, amit a felnőttek egyébként az ifjuság gyöngeségének és korlátozottságának hajlandóak nézni, azaz az ifjuság testi és szellemi befejezetlensége, most sajátos előny gyanánt hat. Persze az ifjuság tudja, hogy még tapasztalatlan, hogy sokat kell még tanulnia és hogy tökéletlen; de éppen ez azzal a nagyszerű érzéssel tölti el, hogy a kezdetet éli, amelyből még sok szép és főképpen új dolog válhat s ha még nem is tökéletes, de tökéletesít más. Így az el nem készült érzése korlátból ösztönzővé válik: ujszerű életérzéssé, erő és alkotó érzéssé, mint ahogy a dal ujjongva mondja: „ifjak vagyunk és ez szép!” De az ifjuság ez új élethangulatához komoly felelősségérzet kapcsolódik, mert minden a maga emberségére utalt erő végeredményében az önvizsgálathoz és önkorlátozáshoz jut el. Így válik az ifjuság mozgalmából a szabadságban, de nem féktelenségben való önnevelés mozgalma, mely levét magáról minden örökölt zabolát, de nem válik zabolátlanná. Az ilyen mozgalom mindinkább egy ideál lelkes és lelkesítő szolgálatává fejlődik, az az ideál pedig, amint az ifjusági mozgalom elméletileg mindinkább tisztul, szükségképpen egy merőben új társadalom céljává lesz, amelyet majd csak a szocializmus valósíthat meg.

Honnan ered az ifjuság ez újfajta beállítottságában mutatkozó nagy különbség, amely a munkás ifjusági mozgalomban oly világosan mutatkozik meg? És hogy van az, hogy az ifjuság céljának és jogainak hosszú évszázadokon és évezredekben változatlan felfogása után most egyszerre valami egészen új dolog lép fel?

Ha e kérdésekre válaszolni akarunk, itt is, mint a társadalmi fejlődés minden kérdésének vizsgálatánál a felderítendő jelenségek gazdasági alapjáig kell visszamennünk. Ha ezt meg tesszük, látni fogjuk, hogy a régi és újabb nemzedékek emberképzési ideáljaiban eddig azért nem jelentkeztek értékeléskülönbségek, mert mindkét nemzedék minden egyéb természetes ellentétben tulajdonképpen egyenlő módon értékelt környezetben élt, s ez nem engedte, hogy elvi kétely, vagy éppen az öregek értékelésével való ellentétesség alakuljon ki.

A harmonikus ember klasszikus nevelési ideálja tudvalevően a görög uriosztályok körében alakult ki, azaz a birtoklók körében, akik a kulturjavak ápolásának szentelt életüket nagy tömegek rabszolgaságának és nyomorának falajára építették fel. Jog és állam, közjó és a közösséggel szemben való alárendeltség eszméje a művelt antik görögöknél teljesen egybeeső osztályuk uralmi- és életérdekeivel. E réteg ifjusága semmi okot sem talált arra, hogy apái nevelési ideálját kritikával illesse, hiszen az egy-

szersmind az ő jövőendő kifejlődésének és érvényesülésének előfeltételeit is tartalmazta. Ellenkezőleg, erkölcsi kötelességének tartotta, hogy a műveltséget megvédje alulról jövő támadásokkal szemben, annál is inkább, mert e támadások csak nyersség és műveletlenség kitörései lehetnek. Az ifjúság tömeglázadásáról egy hazuggá vált ideál és tradíció ellen, mely minden szellemi és anyagi továbbfejlődést lehetetlenné tett, az antik világban a különben erősen kifejlődött osztályellentétek mellett is szó sem lehetett. Ebhez ugyanis az elnyomott osztály erkölcsi, szellemi és politikai tömegműveltségének oly foka szükséges, amely nemcsak az ókorban, hanem a történelem későbbi koraiban is ismeretlen volt és csak a 19. század második felében kezdett kifejlődni. Éppen ezért e viszonyban az ugynevezett középkor századaiban sem állott be változás. A műveltségi ideál csakugy, mint eddig, a mindenkori uralkodó társadalmi rétegek élet- és fejlődési feltételeinek kifejezője maradt s e rétegek éppen ezért a közösség és kötelesség eszméit és saját léteérdekeikkel azonosították. A leigáztottak nagy tömege nemcsak „misera plebs”, nyomorult nép volt, hanem minthogy végtelen munkaterhe és nyomoruságos életmódja következtében valóban nevelés híján nőtt fel, a nevelés és műveltség ideálszempontjaiból csakugyan nem jöhetett figyelembe. Még mindig igen kevésbé él bennünk annak a rettenetes ténynek a tudata, hogy a tudomány, a művészet s általában az egész kultúra fejlődése a történelem folyamán mindvégig az emberi társadalmak csak egy kis töredékének fényűzése maradt s ezzel szemben a többiek tulnyomó tömege oly nyersségbe és tudatlanságba volt beszorítva, hogy a műveltségnek még csak hiányát sem érezte s így természetesen semmiféle szellemi kritikára és ellenvetésre alkalmas nem volt.

Csak a polgári osztálynak a 17. századra eső feltörése hoz változást. A hűbéri társadalomban ezel oly réteg támadt, amely jogilag még az elnyomott rendek közé tartozik ugyan, de melynek kiválóságai gazdagságuk, az iparban és kereskedelemben elfoglalt vezető helyzetük, valamint tudományos és művészi teljesítményeik révén, mind erősbödő befolyást nyernek a társadalmi élet tényleges alakításában. Ennek következtében mind több és több ellentmondás mutatkozik abban, hogy a műveltségi ideál még mindig egybevág az uralkodórendek érdekszférájával. És ebből magyarázható, hogy a feltörekvő polgári osztály szersmind egy új, forradalmi műveltségi ideál hordozójává is válik. I. az általános népműveltségi ideáljává. A polgárság összes nagy előharcosai szersmind már egy új pedagógia uttörői is, vagy legalább a legnagyobb érdeklődéssel viseltetnek iránta. Így válik érthetővé, hogy az ifjúsági mozgalom, mint tömegmozgalom valóban új a törté-

nelemben és hogy nem véletlen az, hogy csak a nagykapitalizmus korszakában lép fel, amely azonban szersmind a tőkés társadalom bomlásának kora. Éppen ellenkezőleg látjuk, hogy valamely korábbi korszakban nem is lett volna lehetséges. Mert ennek az ifjúsági mozgalomnak két előfeltétele van, melyek közül a társadalmi fejlődés korábbi korszakaiban egy sem volt adva, és pedig:

1. Egy politizált proletárfjúság kifejlődése, tehát egy oly ifjúságé, amely nem egyszerűen szegény, tudatlan és nyomorgó proletárgyermek tömege, hanem amely már a tőkés termelési rend által szükségképpen megvalósított általános népnevelés talaján nő fel s ezenfelül saját osztályának immár osztálytudatosan megszervezett erőin fejlődhet. A proletárfjúság ettől veszi át szervezetei formáját és ettől tanulja meg politikai és kulturális célkitűzéseit s ideáljait. És végül ettől kap erős osztályvédelmet azokkal a támadásokkal szemben, melyek a polgári társadalom részéről az iskolában, a kenyérgyáros életben és az állam útján oly bőven érik.

2. Az a tény, hogy a nevelési ideál a társadalmi valóság ellentmondásainak kiküszöbölése, sőt a korábbi korok társadalmi idealizmusának megvalósítása ma már lehetségessé vált a társadalmi termelőerők mesés kifejlődése következtében. Éppen azért a közgazdaság tudományában ma már elvitathatatlan, hogy a termelőerők tervszerű, a közösség érdekei szerint való alkalmazásával, azaz a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetésével a társadalom összes tagjainak nemcsak szűkös, hanem kielégítő léte és fejlődés lehetősége biztosítva van.

Kétségtelen, hogy az új társadalom e megvalósulása nem következhet be magától és nem is lehet az uralkodóosztályok társadalmi belátásának vagy erkölcsének eredménye; hanem egyetlen módja az, hogy mindazok, akiknek e megvalósulás érdekük, egyesült erővel és az uralkodó érdekekkel való harcban kikényszerítik. Az új és fejlettebb társadalmat csak a proletárium mindinkább nemzetközien vezetett osztályharc teremtheti meg. Csak ez a nemzetközi forradalmi osztályharc az az erő, amely a társadalmi ideál és társadalmi valóság közti szakadékot végképpen eltüntetheti.

Igy adódik, hogy az ifjúsági mozgalom, mint minden más kulturmozgalom, csak a proletár szocializmustól kap értelmet, csak ezáltal válhat gyakorlatilag hatékonyvá és teljessé. Ebből pedig az következik, hogy korunk ifjúságának valóban van egy külön feladata és ez az, hogy a maga idealizmusát történelmileg hatékonyvá tegye, azáltal, hogy szolgálatába áll az osztályharcos forradalmi mozgalomnak, amelynek saját léteérdekeiből kifolyólag meg kell valósítania a történelmi ideált.

Fordította: Falus Ervin

munka

A MUNKA SZEKSZUÁLIS ANKÉTJE

Örömmel állapítjuk meg, hogy a «Munka» előző számaiban lefolytatott háborus ankétünket úgy a diákság, mint a fizikai ifjumság nagy érdeklődéssel fogadta, teljes odaadással részt vett a nehéz probléma megvitatásában s végső következtetéseink s a gyakorlati mozgalomra vonatkozó téziseink kiállításában. Szerkesztőségünk elhatározta, hogy munkálkodását tovább folytatja ezen az uton s ebben a számunkban megkezdjük az ifjuság szexuális problémáinak ankétszerű földolgozását.

Magunk részéről nem kívánjuk eleve befolyásolni olvasóinkat s azért is az ankétot bevezető cikkünket csak általánosságban fogalmaztuk meg, különös tekintettel a család és a házasság mai formáinak szocialista szempontu megmutatásaképpen. Megjegyezzük azonban, hogy a család és a házasság intézménye távolról sem meríti ki ezt a nagy probléma-komplexumot. Az ankét résztvevőinek, ha valamennyire is érdemes munkát akarnak végezni, hozzá kell nyulniok az ifjuság szexuális életének *fiziológiai* és *pszichológiai* momentumaihoz is. Bevezető cikkünk mellett ebben a számunkban másik két írást is közlünk, az egyiket egy fiatal szabómunkás, a másikat pedig egy munkásnő írta. Ugy gondoljuk, ezzel a két írással alapot adtunk olvasóinknak ahhoz, hogy milyen formában tegyék meg észrevételeiket a fölvetett problémákhoz. Fontos, hogy a hozzászólók mennél rövidebben, mennél tömörebben és mennél világosabban fogalmazzák meg gondolataikat. A hozzászólásokat legkésőbb január 15-ig szerkesztőségünk címére kell beküldeni.

A fennálló társadalom az emberiség szaporodásának egységét a családban jelölte meg s ennek törvényeit a házasság intézményeivel szabályozza.

A család tehát a fajfenntartás egysége.

A házasság pedig társadalmi egység.

A család és házasság intézménye azonban sohasem voltak és ma sem azonosak.

A fajfenntartás törvényei nem változtak és nem változnak.

A házasság intézményének törvényei azonban aszerint változnak, ahogyan azt az uralkodó osztály érdekei megkívánták, ennek megfelelően hoztak írott törvényeket, ennek érdekében szentesítették a társadalmi morált.

A társadalom a házassággal kívánta szabályozni a családi élet törvényszerűségét és ott, ahol erősebb volt a társadalmi érdek a fajfenntartás örök törvényénél, ott a társadalom megtagadta a természetet vagy kiutat keresett, intézményeket létesített, amelyekkel a család törvényén kívül helyezte magát. Mindig az uralkodó osztály érdekében — mindig az elnyomott osztályok ellen.

Az arlesi zsinat kimondja: hogy a nemi

életnek egyetlen elfogadott kerete: a házasságon belüli,

viszont a házasságon belül is a szexuális érintkezésnek egyetlen rendeltetése van csak: gyermekek nemzése.

Ez azonban az uralkodó osztályra, illetve annak nőire vonatkozott. Megkívánták a nő érintetlenségét, mert a feudális ur csak így tudta a maga részére biztosítani azt, hogy elsőszülött gyermeke föltétlenül az ő származéka legyen. De ugyanakkor elfogadott intézmény lett a prostitúció, ami a proletáriátus lányai számára — a prostituáltak nem a feudális vagy a városi polgárcsaládok köréből kerülnek ki — megengedetté teszi, hogy házasságon kívül is élhessen nemi életet, de azzal a kikötéssel, hogy nem szülhet gyermeket s megfizetik azért, hogy testét áruba bocsátja.

A ma szociális célkitűzése az, hogy a család és házasság keretei egyet jelentsenek, más szóval a család érdekei egybe essenek a társadalom érdekeivel, vagyis olyan új emberi törvények alkotassanak meg, amelyek ne legyenek ellentétben a fajfenntartás természet törvényeivel.

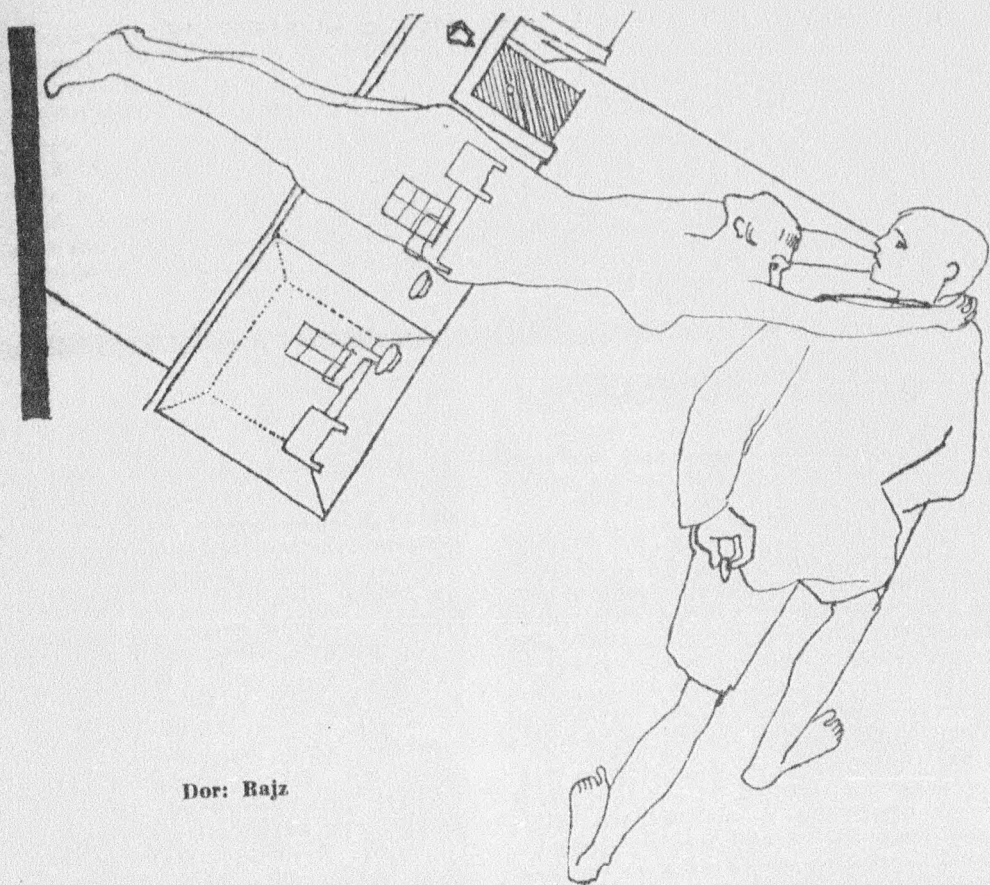
A természet alaptörvénye, hogy különböző nemű, egyfajtájú egyedek, mihelyt ivarérettek lesznek, megkeresik egymást és párosodnak. A természetnek ez a törvénye azonban a maga teljességében nem érvényesül az emberi társadalom keretein belül, mert az mint *konstruált* egység külön kereteket állít fel a maga számára.

A társadalom, éppen mert konstruált emberi közösség, a mindenkori termelési rendnek függvénye és egyben ez az, ami megállapítja a család és a házassági közösség egymáshoz való *törvényszerű* viszonyát.

Azok a fogalmak is, amelyek ma a családhoz, illetve a házassághoz fűződnek, a mai termelési rend függvényei. Ez állapítja meg egyfelől a férfi és a nő, az apa és az anya (férj és feleség) szülők és gyermek egymáshoz való viszonyát a társadalom szempontjából.

A mai társadalom tilalom alá helyezte a házasságon kívüli szaporodást és az így született gyermeket törvényen kívül parancsolta — («*törvénytelen*» gyermek). Ugyanakkor azonban maga a házasságkötés, tehát a szexuális élet és a fajfenntartás lehetősége gazdasági tényezők függvénye lett.

A család fejévé az *apát* tette, aki így rendelkezik a maga és a családtagok munkaerejével. Ugyanakkor az anya társadalmi funkcióját a szülésben, tehát új munkaerők produkálásában állapítja meg. Természetesen megvonja a gyermek önrendelkezési jogát is.

Dor: Bajz

Ez a társadalmi berendezkedés más szóval azt jelenti, hogy a család tulajdonképpen a családfő, tehát az apa magántulajdona.

Hosszu volt az út, amelyet a *matrimonium*, tehát az anya családfői rendszerén alapuló primitív kollektivitású társadalom a család és a házasság mai fogalmáig megtett. Ezen az uton a társadalom egyre jobban eltávolodott a természet törvényétől, amely a legtöbb esetben az apa szerepét a megtermékenyítés aktusára korlátozza és éppen az anyára bizza, hogy saját testében kihordja, életre feltáplálja magzatját és eltartsa mindaddig, amíg az önállóan meg nem tud állani. Nem kétséges, hogy az anya társadalmi funkciója éppen az emberi kollektivitás szempontjából a fontosabb.

A ma társadalmának családi morálját az arlesi határozat a legpregnansabbul fejezi ki, abban is, hogy a nemi érintkezés egyetlen megengedett kereténél a házasságot fogadja el.

Ma már egyre többen szorulnak ki a maguk szexuális életével azokból a kereteből, amelyeket a társadalmi rend a házasságra vonatkozó törvényeivel és az erkölcs szokásjogaival megállapított.

A «Munka» e kereteken kívül szorultak

ankétjét kívánja most megrendezni s fölhívja elsősorban a fiatalságot, hogy szóljon hozzá ehhez a kérdéshez. Mint már jeleztük: magabrendű társadalmi célkitűzésünk az, hogy a szexuális élet s ezzel együtt a családi élet kerete maga a társadalom legyen.

A válaszolók azonban ne tévesszék össze a fogalmakat. Az ifjuság szexuális problémái nem teljesen azonosak a családi élet és a házasságforma problémáival. A kérdés földolgozásának célja és módja nem lehet azonos a milliószor hallott «szabadszerelem» fogalmával, amely nem egyéb az anarchikus polgári morál széthullásának végső tüneténél. Ezek a problémák nem oldhatók meg a burzsoázia enervált csemetéinek és a feminizmus apostolainak felelőtlen szájaskodásaival. Ha mi harcot indítunk az uralkodó rend családi keretei és morális hazugságai ellen, ugyanakkor egy új, a közösségi elveken alapuló társadalmi rend előkészítésén is munkálkodnunk kell. A kollektív társadalmi rend egyik célja, hogy az emberiség mennél harmonikusabb egységbe kerüljön a természet alaptörvényeivel.

Abhoz azonban, hogy a természet törvényeivel és a társadalmon belül embertársaink-

munka

kal harmónikus egységben élhessünk, nem utolsó sorban szükségünk van az ifjúság szexuális problémáinak a megoldására. A házasság és a családi élet kereteinek széthullása, előttünk, szocialisták előtt világos, hogy egyesik a fennálló társadalmi rend gazdasági széthullásával. A feudális termelési rend után a kapitalista termelési rend bukásának az ideje is bekövetkezett s ezzel egy időben jelentkeznie kell a morális társadalmi erők széthullásának is. Ezt tudva, nem történelmi visz-

szapillantást kérünk tehát az ankét hozzászólótól. Arra vagyunk kíváncsiak, mik a mai ifjúság szexuális problémáinak legfájdalmasabb és legkritikusabb pontjai, milyen kivezető utat látnak ebből a tragikus szituációból s hogyan kívánnák berendezni saját és az utánuk jövő generáció szexuális életalapját.

Továbbá, örömmel vennénk, ha a kérdéshez néhány szocialista gondolkozású orvosi fiziológus és pszichológus is érdeme szerint hozzá szólna.

Székely Béla

AKTUÁLIS SOROK

Tisztelt szerkesztő elvtárs, ha csak lehet, kérném, adjon helyet alábbi levelemnek a «Munká»-ban.

Multkor az utcán haladva beleütköztem az «egy a sok közül» barátomba. Szemmel láthatólag boldog volt. Jókedve nagyon meglepett, mert egyike ő azoknak, akik ritkán érzik jól magukat. Egyike ő azoknak, akik ügyefogyottságuk, tehetetlenségük, gyámoltalanságuknál fogva társaságuk örölmalmának közepébe kerülnek, ahol minden mások által elkövetett bajért, rosszul sikerült tréfáért őket ütik, őket hibáztatják. Egyike azoknak, akiknek mindenki a szemébe nevet, akik felett mindenki elnéz, akiket mindenki szó nélkül faképnél hagy, ha beszédbe mernek elegyedni. Most mégis jókedvű volt. Kérdeztem és ő magyarázkodott. Új társaságba került, új barátai vannak és egy eleven, valóságos nő foglalkozik vele. Szabad idejében együtt van vele, beszélgetnek, színházba járnak.

Szó nélkül hallgattam, pedig sokat beszélt arról a végtelen jó érzésről, amely most eltölti. Azután elváltunk. Végre egy boldog ember — gondoltam. Csak az volt elszomorító, hogy ilyen semmiség szerezte meg neki ezt a sok örömet.

Pár hónap múlva egy összejövetelem ismét találkoztunk. Amint meglátott, azonnal hozám jött. De közben állandóan egy leányt nézett. Szeme különös fényben égett és ki kérte véleményem a leányról.

— Tetszik? — kérdezte.

— Igen, egész jóképű — mondtam.

S ő folytatta:

— Véletlenül feljöttem és ez a leány megtetszett. Mindjárt meg is kértem, hogy hazakísérhessem, s ő megígérte. Most csak arra kérnék, hogyha érdeklődne felőlem, akkor kedvező információkat adjál rólam.

Ezzel odébb is akart állni. De mikor meglátta arcomon a kényszeredett mosolyt, visszajött s egész váratlanul megkérdezte:

— Mondd, mi a véleményed rólam?

Természetesen tapintatból igyekeztem kitérni a válaszadás elől. Ő azonban halhali akarta a véleményemet. Nehéz helyzetben voltam, mert igazat szerettem volna mondani és megbántani sem akartam.

— Főleg kisigényűnek és akaratgyöngének tartalak — mondtam.

Ez az enyhe jellemzés is telitalálatnak bizonyult. Arcán láttam a nagy fájdalmat, amikor belekezdett a védekezésébe. Elmondta 22 évének örök mellözöttségét, a sok rugást, kijátszást, amik embertársai részéről érték. Részletezte azt a rengeteg próbálkozást, amellyel tartalmat akart adni életének és amik mindig hajótörést szenvedtek társai hitványságán. S emellett sportolni sem tud. Az orvos, gyenge szive miatt, megtiltotta az erős testmozgást.

— Egyetlen, ami után kimondhatatlan, lelküzdhetetlen, örjítő vágyat érzek — a nő. Bármennyire kijátszanak, becsapnak a nők is, nem tudok ettől a megnövekedett szenvedélytől szabadulni, mert ez az egyetlen, ami az én életemnek értelmet adhat.

Vége lett az összejövetelemnek.

Kint az épület előtt még néhány ismerőssémmel beszélgettem. Pár perc múlva kinyílt a kapu és a fent említett leány lépett ki rajta egy sereg fiu kíséretében. Csak éppen az én barátom hiányzott. Nemsokára ő is megjelent. Anélkül, hogy kérdeztem volna, elmondta, a leány hirtelen elhatározta, hogy villamoson (?) megy haza.

Az első utcasarokig csoportosan mentünk. Ott aztán különböző irányba elszéledtünk. Mindenfelé kettesével-hármasával. Csak ő maradt egyedül. Legtöbben el sem köszöntek tőle.

*

A fenti történetet azért irtam le, mert ha egyéni beállítottsága miatt egy kissé nagyitva is — de kitűnően mutatja azt a méltánytalanságot, amelyet nagyon sokan kénytelenek közvetlen társaiktól eltérni és mutatja azt a belső harcot, azt az önmarcangolást, meddő

vágyakozást, amely majdnem minden fiatal férfi és nő testi és lelki egyensúlyát megbolygatja és gondolkozását leköfi.

Az elsőnek oka mindenekelőtt mai társas-életünk, amelyben mindig bűnbakot és céltáblát keresnek a kellemetlen történesek bevezetésére és a jókedv fokozására. Oka továbbá az a kifejlődött és senki által nem kifogásolt szellem, amelynek alapján aszerint bánnak és beszélnek az emberek társukkal, hogy félszeg-e az, vagy biztos, jómegjelenésü, rokonszenves-e vagy közömbös, ügyes-e vagy ügyetlen, vannak-e képességei vagy nincsenek, vissza tud-e vágni vagy nem. Mindezek jellemző sajátosságai a mai embernek, aki csak azzal bánik jól, csak azzal szemben figyelmes, tapintatos, akit szeret.

Én most azért foglalkozom ezekkel a kérdésekkel, mert köztünk, fiatal munkások között, soha egy hangot nem lehet hallani ezekről a dolgokról.

Amit másodsorban említettem, az a bizonyos belső harc, meddő vágyakozás, még az előbbinél is lényegesebb kérdés és mélyrehatóbb következményei is vannak. Ennek okát a nemi élet terén lévő mesterséges «erkölcs»-nek és az ebből fakadó bizonytalanságnak lehet tulajdonítani. Az ifjuság forrongó, ingadozó, szeszélyes, állandó nyugtalansággal teljes állapotával mindenki tisztában lehetne, aki még nem elég öreg ahhoz, hogy vissza ne tudjon emlékezni saját ifjúságára 8-tól 20—25 évig.

Én ennek a tragikus állapotnak a magyarázatát a következőkben látom: Az ember életében két hatalmas ösztön dolgozik. Egyik a létfenntartás, másik a fajfentartás ösztöne. S amíg azt látjuk, hogy a létfenntartás ösztönétől vezéreltetve az emberek, ha minimálisan is, de állandóan táplálkoznak, addig a fajfentartás ösztönét a fiatal emberek ritkán vagy egyáltalán nem tudják kielégíteni. Pedig a fajfentartás ösztöne akkor is működik, ha nem fajfentartásról van szó (fajfentartásról ma különben ritkán van szó). A fajfentartás ösztönéből eredő ki nem elégített szükséglet tombol az ember belsejében és követeli jogait. S erről nem lehet megfeledkezni, mint ahogy nem lehet elfelejteni az éhséget, a szomjúságot sem. Hogy milyen jelentősége van a nemi bizonytalanságnak az ifjúságra s hogy ez az érzékeny beteg állapot mennyire kihat az ember egész életére, arra biznyság, hogy ezt a levelet fogják legtöbben elolvasni, ha megtudják, hogy mit tartalmaz. És nemcsak az ifjuság köréből, hanem a nemileg megállapodottak közül is. Igaz, hogy talán úgy járnak, mint egy ifjumunkáscsoport előadást hirdető a nemi betegségekről. Ezen az előadáson soha nem látott számban jelentek meg

az ifjumunkások. Természetesen a várt érzécsiklandozás elmaradt és kaptak helyette figyelmeztetést, óvatosságra intést stb. Annak a titkolózásnak és álszenteskedésnek, amelylyel mindenki kora gyermekévé óta szemben találja magát — következménye, hogy a fiatal emberek nincsenek tisztában a nemi élet jelentőségével és lehetőségeivel. Olyan dolgokat várnak a másnemű embertársaiktól, amit azok természetesen nem adhatnak; titkos örömeiket, elrejtett lehetőségeit az idegizgalmaknak. Vagy pedig az érzékeny lelkűek valami emberfeletti eszményi állapotot látnak a nemi életen és a szerelmen keresztül. Egész furcsán ideálist, emberen kívüli szent célt magyaráznak ezekbe a teljesen materialista kívánságokba. És mindezek tetejében a közhangulatnak megfelelően pirulva titkolják, szegyenlik természetes vágyaikat. És sajnos a társadalom jobb- és baloldala egyaránt nem mer, nem akar végére járni ennek a kérdésnek. Magam részéről a polgári erénycsösznek csak azt mondhatom: ha erkölcstelennek tartják, hogy a nemi élet területén lévő bálortalan és káros homályt őszinte szavakkal megvilágítsuk, akkor fogadják el Tolsztoj elveit és csak az esetben lépjenek életársaikkal nemileg érintkezésbe, ha utódról akarnak gondoskodni (vagyis legtöbb esetben soha).

A szocialista álláspontot sem helyeselhetem, amely szerint azért nem akarnak szót ejteni az ifjuságnak erről a problémájáról, mert olyan mellékkérdésnek tekintik, amit majd a szocializmus a többi visszasságokkal együtt megold. Azonban a szocializmus még nincs itt, de itt az ifjuság a maga háborgó, kiegyensúlyozatlan életével. S az ifjuság azért sem tud fentartás nélkül bekapcsolódni a szocialista mozgalomba, mert egyetlen jóakaratu szót sem hall az öt leginkább érdeklő problémáról.

Levelem végére értem, de természetes, hogy nem adhatok a nemi életre vonatkozó használati utasításokat. Annyi azonban bizonyos, hogy állandó nemi életet ajánlani éppen olyan ostobaság, mint teljes önmegtartóztatást követelni. Mindezeknek egészen egyéni mértékük van, a nemi életet nem lehet rendeltileg szabályozni, hanem mindenkinek egyénileg kell azt megoldania. De azt elvárhatjuk azoktól, akik az ifjuság vezetésére vállalkoztak, hogy nem hallgatják agyon ezt a problémát, hanem a maguk élettapasztalataival és elgondolásaikkal segítségére sietnek az utvesztőben eltévedt, néma fájdalommal szenvedő fiatal embereknek, a gazdasági és szexuálpöletároknak, akik az élet kezdetén vagyunk és sokszor azt sem tudjuk, hogyan küzdjünk meg a kívülállóknak talán semmisnek látszó mindennapi problémáinkkal.

Eltvársi üdvözléssel

Neumann József

munka

AGNES SMEDLEY: EGYEDÜL

Dél-Coloradóban, Rockefeller egyik bányavárosában töltöttem az ifjuságomat. Az apám tanulatlan munkás volt, aki városról városra barangolva keresett munkát, az anyám mosott. Én a tanítási idő után edénymosogatással, vagy a város kis dohánygyárában dohánylevélfosztással kerestem annyit, hogy legalább kenyérral csillapithassam az éhségemet. A nővérem is mosodában dolgozott. Még egy fiatal és szép néném lakott nálunk, aki szintén mosott, de néha pénzért eladta a «barátságát». A mosással keresett pénzt az anyámnak adta, magát pedig abból tartotta el, amit a «barátaitól» kapott. Közvetlen a város házrainak a végén, vasuti vágányok és a fenyegető folyó között laktunk együtt a köves talajra felütött egyszobás sátorban. Havi tizenkét dollár házbért nem tudtunk fizetni, de különben is az apám munkája miatt sokszor kellett költözködnünk. Néha valamelyik bányász táborban, néha a városban éltünk, de a sátrunkat mindig ugyanazon a helyen ütöttük fel. Ez a hely lett az otthonom.

Legtöbbször nyolcan aludtunk a sátorban, de ha rokonaink jöttek, akik nyugatra, Idahóba, vagy Nevadába vándoroltak «szerencsét keresni», akkor többen voltunk. Mi testvérek még kicsinykorunkban öten aludtunk egy ágyban, hárman az ágy fejénél, ketten az ágy végében. Később azonban két bátyám a földre szórt szalmán aludt. Ezenkívül két ágyunk volt: az egyikben a néném feküdt a nővéremmel, a másikban szüleim. Ez a három ágy a sátor három sarkát foglalta el, a negyedikben luxustárgyaink — a varrógép és a hintaszék állottak.

Emlékszem, a felkelésnél mindig fáradt és kialudatlan voltam. Tizenhatéves lettem, anélkül, hogy valaha is láttam volna fogkefét, vagy fürdőkádat, vagy áthuzott ágyban és hálóingben aludtam volna.

Szexuális dolgokban nem volt előttem titok. Legkisebb gyermekkorom óta tanuja voltam szüleim legintimebb öleléseinek, ami mélyen felizgatott. Tizennégyéves voltam, amikor láttam, hogy részeg apám elkergette a ház-tól nénémét, mert a sátor előtt rajtakapta egy férfi karjaiban. Ez váratlan dolog volt, hiszen az egész idő alatt jól tudta, hogy honnan szerzi a pénzt. Ott voltam, mikor elmondta a jelenetet.

«Uccai lány, igen, egész közönséges uccai lány», fejezte be.

«És ha az vagyok, ki az oka? Te! Te cipeled minden pénzedet a kocsmába és te jössz minden szombat este tökrészezen haza. Ki tartotta el a feleségedet meg a gyerekeidet? Tudod jól, hogy én és azt is tudod, hogy miből. Most azért vagy

rám dühös, mert tegnap azt mondtam neked, hogy a testvéremmel azt csinálsz amit akarsz és minden évben teherbe ejted. Vele tehetsz azt ami neked jól esik, de engem hagyj békén, én magam keresem meg az ágyamra meg az ételre valót.»

«Takarodj innen és be ne merd tenni ide még egyszer a lábad!» üvöltötte dühösen az apám. Éjszaka arra kényszerítette, hogy összecsomagolja a pléhládáját és elmenjen. Az anyám sápadt és merev volt, még egy hónap mulva is alig lehetett a szavát venni.

Azután a tizenötéves nővérem férjhezment és egy év mulva gyerekágyban meghalt.

Az élet igazi arca semmiképp sem maradt rejtve előttem. Észrevettem, hogy amit a néném mondott, az igaz volt és nemcsak az apám, de más férfi sem „mondhatott neki valamit.” Egyizben hallottam, amikor egy férfi szemrehányást tett neki, hogy nem tartotta meg az ígéretét; a rendreutasítása nem türi a nyomdafestéket. Csodáltam és az életét sokkal bámulatra- és tiszteletreméltóbbnak találtam, mint az anyámét, vagy körünk bármelyik férjes asszonyáét. Láttam, hogy az asszonyoknak az esküvőn férjük iránti engedelmisséget kellett fogadniok. A felsőbb társadalmi rétegek mintájára a legtöbb asszony abba hagyta a munkát, rövid idő mulva azután megkezdődtek az elmaradhatatlan veszekedések, amelyekben mindig az asszony húzta a rövidebbet. Szemlélődje voltam ezeknek a harcoknak és ezek a benyomások soha nem mosódtak el emlékezetemből.

A legbrutálisabb és a leprimitívebb viszonyok között éltem. Hosszu évekig nem tudtam, hogy egyáltalán létezik más világ is. Később azonban mégis rájöttem és ezt az anyámnak köszönhetem. Olyan ritkán lehetett a szavát hallani, hogy alig emlékszem a hangjára. Törekenyen, finom arca körül fehér hajjal, fiatalon elhasználva, a sok mosástól majdnem fekete, eres kezekkel, harmincnolcéves korában halt meg az állandó gyenge táplálkozástól.

Ha fehérneműt hozva vagy vive jómódu házakba ment, esetleg egésznap munkára ottmaradt, látta, hogy a gyerekek magasabb iskolába jártak, zongoráztak. Velem mindig az iskoláról beszélt. Életének a legfőbb célja volt, hogy gyermekeit «műveltségre taníthassa» és később nekem egy «pjanót» vehessen. Ugy dolgozott mint egy ló, gyenge teste éjszakákon keresztül hajolt a mosóteknő fölé, mindig azt hitte, hogy aki sokat dolgozik, az sokat is ke-

res. Ő hitette el velem, hogy a dombon álló kis magasabb iskola minden fölfelétörekvés célja. Egyszer mindketten lent álltunk a folyónál, közel a város személteléhez és felbámultunk az épület tetejére, amelyik kilátszott a fák közül; máskor, amikor segitettem neki a ruhákat kibordani és utunk az iskola előtt vitt el, félve tekintettem a házra.

Ifjuságom mentes maradt vallási előítéletektől, a templomot nálunk sohasem emlegették. Isten nevét csak a káromkodásokból ismertem. A dombon lévő magasabb iskola volt számomra az egyetlen vallás.

Később a könyvek megismertették velem a számomra eddig ismeretlen világot. Szakadatlanul olvastam, eleinte meséket, később mindazt, amit a tanítónőm megemlített. Ahelyett, hogy az anyámnak segitettem volna, ami tulajdonképpen kötelességem volt, olvastam. Késő éjszakáig hallottam őt a gyalulatlan deszkából a sátorhoz épített kis konyhában. Hallottam, amint a vasaló — bumsz, bumsz, bumsz, a vasalódeszkán végigcsuszott; az ifjúságát elvasalta, csak hogy a gyerekei «műveltséget tanulhassanak».

A tanítónőm úgy tűnt fel nekem, mintha a könyvek messzi, idegen világának lenne a lakója. Sok fehér blúza volt és gyakran váltotta őket. Tiszta, fehér kezén aranygyűrűt hordott. Mindenkinél jobban féltem és csodáltam őt. Minden hónapban kiválasztotta a legjobb tanulót és az osztály diszhelyére ültette és amíg ő tanított, addig mindig én foglaltam el ezt a helyet. Emlékszem arra a csöndre, amely a tanteremre borult, ha a gyerekek nem tudtak egy kérdésre felelni és ilyenkor a tanítónő utolsó kísérletképpen hozzám fordult. Felálltam, csunya, mezítlábas gyerek, ronggyámosott kartonruhában, ritka hajam két patkányfarokká fonva és egy darab spárgával összekötve, két karom mereven az oldalamhoz szorítva és feleltem.

«Mintagyerek», gunyolódtak velem az iskolaudvaron a jólöltözöttek, «vasutmögötti piszokfészek!»

*

Gyűlöltem nő voltomat. Láttam a veréseket, amiket az asszonyok kaptak, az évenkénti szüléseket, melyek rabszolgává bilincseltek őket, a férfitől való függőségüket a drága kenyér miatt, láttam őket megalázkodni, engedelmeskedni, de láttam a férjhez nem ment lányokat is, akik maguk tartották el magukat, de megmaradt a joguk testükkel és lelkükkel szabadon rendelkezni. Számtalanszor láttam, amikor apám megbántotta anyámat, letiporta az akaratát és a gyűlöletem nőtt. Egész gyermekésem alatt bőven jutott táplálékhoz, úgy hogy óriási méretűvé fejlődött.

Egyik legélénkebb és legkeserűbb tapasztala-

latom ahhoz az időhöz fűződik, amikor Colorado-ban a nők választójogot nyertek. Apám fizetett ügynöke lett a város egyik politikai klikkvezérének. Egy dollárért megvette a szavazatok darabját és százalékot kapott azok után a választók után, akiket ő vitt az urna elé. Természetesnek vette, hogy az anyám szavazata is az övé. Napokig veszekedtek ezen, de az anyám vonakodott megmondani, hogy kire adja a szavazatát. Először életében tartotta kezében a függetlenség szimbólumát. A választás napján nyugodtan ment el fenyegető apám előtt szavazni és visszajövet sem volt hajlandó beszélni.

Apám elment hazulról és egész télen nem láttuk. Néném, aki a kidobás után is támogatta titokban anyámat, szintén eltűnt. Közel voltunk az éhenhaláshoz és a megfagyáshoz. Az anyám kora hajnaltól késő estig mosott és mángorolt. Nekem ott kellett hagynom az iskolát és egész nap a dohánygyárban dolgoztam. Hazajövet tolvajjá lettem. Bementem az élelmiszerüzletbe és amíg az eladó hátat fordított nekem, teletömtem a zsebeimet. A tél folyamán egyszerre csak megjelent a konyhaajtóban az apám, megkérdezte az anyámat, hogy hajlandó-e már megmondani, kire szavazott. Az anyám nem mondta meg és az apám átkozódva újra elment. Kora tavasszal azután megtört az anyám és reumával, meg idegbajjal ágynak dőlt. Megadta magát és apám győztesként bevonult.

Az anyám soha többé nem ment választásra — üres szimbólumokra nem volt pocskolni való ereje. Keserűen gondolok vissza arra a harcra, amit az anyám folytatott az asszonyi függetlenségéért. Mosott uriasszonyoknak, akik tele szájjal beszéltek a női választójog szükségességéről, de a szegény, szótlan mosónőnek a hátsó ajtón kellett ki- és bejárnia, a nyomoruságos maradékéért pedig a konyhában megennie. Természetes, hiszen egy mosónőnek nem teríthettek az ebédlőben. Mégis olyan harcot harcolt meg, amihez a felsőbb rétegek egy asszonyában sem lett volna meg a bátorság, az idealizmus, az erő. Könnyebb a börtönbe menni, valami eszménynek az áldozata vagy ünnepelet hősnője lenni, mint szegény mosónőnek és takarítóasszonynak lenni és nyomoruságos kéréséből öt gyermekét eltartani. Ugyanazok az asszonyok, akik nagy beszédeket mondtak a nők felszabadításáról, a hátsó udvarban az anyám béréből igyekeztek valamit lealkudni. Saját fülemmel hallottam, amikor megkérdezték tőle, hogy nem drága-e harminc cent egy tucat mosásáért és vasalásáért, hiszen ezen a héten nagyon sok apróság is volt a mosnivaló között.

Természetes és érthető volt az az elhatározásom, hogy soha nem megyek férjhez és nem

munka

hozok gyermekeket a világra. Közvetlen az anyám halála előtt föléhajoltam az ágybanfekvő törékeny, elhasznált alakjának és a fülembé sugta: «Igérd meg, hogy továbbra is tanulsz műveltséget.» Megígértem és amikor örökre lecsukta a szemét, fejemet a sovány mellére hajtottam, a szíve fölé, amelyik soha többé nem dobog. Nem sírtam. Amikor beletették a gyermekkoporsóba, amikor a sirra fatáblát tettek a nevével, akkor sem sírtam. De a szívemben élt a kemény és még formátlan gyűlölet és bosszu.

*

Nemsokára elmentem hazulról, mert az apám meg akart verni. Vadul birkóztam vele és borzalmas lelki megrázkódtatás volt számomra, mikor a saját apámat visszaütöttem. Elhagytam a testvéreimet és hosszú éveken át vándoroltam, dolgoztam hol itt, hol ott — csavarogva. Megismertem az üresség érzését, amikor az éhség már oly nagy, hogy már nem is fáj. Voltam pincérnő, mosogatólány és még sok mindenféle. Gyorsírást tanultam. Mint gyorsíró és pincérlány végre kereshettem annyit, hogy egy évre beiratkozhassem egy iskolába, azután még egybe. Arra törekedtem, hogy idővel tanítónő lehessenek és a testvéreimet magamhoz vehessem. De az idő gyorsabban halad, mint az emberi remények beteljesülése. Bátyáim már majdnem férfiakká cseperedtek, mire én tanítónő lettem és az egyiket, aki egy csatornaépítésnél napszámoskodott, munkaközben halálos baleset érte. De a hugomnak segíthettem, ma már egy californiai iskola vezetője.

Amikor a testvérem már befejezte a tanulmányait és tanítónő lett, Newyorkba mentem reggeltől estig dolgozni és este egyetemi kurzusra jártam. Természetesen szocialista voltam. Csak egy örült lehetett volna valami más az én életemet élve. Dolgoztam mint újságíró. Magam is a szegénység és elnyomatás mélységeiből származtam és azonosítottam magam a szegényekkel és a rabszolgasorban lévőkkel. Az a körülmény, hogy gyűlöltem nővöltemet, még inkább megerősítette érzéseimet. Sorompóba léptem a saját osztályomért, a munkásokért, a nőkért, a négerekért mint fajért és végül India forradalmi mozgalomához csatlakoztam. Nem bántam meg.

Annyira azonosítottam magam az indiai szabadságmozgalommal, hogy szinte megszüntem amerikai lenni. Ezért a mozgalmi munkámért már börtönben is voltam, nem lehetetlen, hogy újra odakerülök. De a rabság nem gyöngítette meg a meggyőződésemet, — csak új emberi szenvedések megismerése volt.

A szeretet, gyöngédség és vonzódás utáni vágy volt a legmélyebb és legszarnokibb bennem. De egyedül voltam. A nemiséget és a házasságot a nő ellenségeinek tekintettem, de nem látszott más út a szeretethez és a közösséghez,

mint csak a nemiségen keresztül. Tizenkilenc éves koromban férjhezmentem. Rövid idő múlva elhagytam a férjemet, aki elvált tőlem. A lény megdöntötte mindazt az elméletet, amit a férfi uralkodni akaró természetéről felállítottam, de házasságunk mégis alig jelentett többet számomra, mint ismételt és félbeszakított viselőséget, mert szilárd elhatározásom volt, hogy sohasem szülök gyermeket olyan fájdalomra, mint amilyeneket nekem kellett elszenvednem.

Az évek multak. Kellett a szellemi és testi szerelem és meg is találtam, de hogy ne keljen a szabadságomat feláldozni, nem egy férfival éltem, hanem főbbel; ha az egyik viszonyomnak vége szakadt, hosszú időre merev aszkézisben éltem, végül összeroppantam és új viszonyt kezdtem. Kellett az az emberi lény, akivel mindenünk közös, aki része önmagamnak és az életemnek, de ez az égető vágy harcolt bennem a férfitől, az asszony elnyomójától való félelemmel és a házasság gyűlöletével. A konfliktust még elmélyítette az a tipikus amerikai nézőszög, amelyikből minden szexualitás megbocsáthatatlanul visszataszító. Mindig boldogtalan voltam, — akár volt társam, akár egyedül voltam, mert ez a konfliktus nem hagyott nyugodni. Nem arról volt szó, hogy sok férfival éltem, hanem hogy egyáltalán alá voltam vetve a nemiségnek. Az értelmem tudta, hogy az életem az enyém, de az érzéseimben nem volt más, mint utálat szexuális függőségemtől.

Vége meg akartam mindez elől szökni és Európába menekültem. De a szerelmi vágy nem földrajzi probléma. Találkoztam egy férfival, aki megtestesítette meggyőződéseimet, melyeket a férfinak a nőhöz, társadalomhoz és politikához való viszonyáról vallottam. Kevéssel egy hónap leforgása után már együtt éltünk. Házasságunk nem tarthatott soká, hiszen én a szexuális bűnök egész komplexumát hoztam magammal. Mikor a férjem a szexuális multamról kezdett érdeklődni és leleményesen kínos vallatásra fogott, mindjobban elmérgesedtek a belső harcain. A személyes szabadságról vallott elméletem azt parancsolta, hogy elhagyjam és meggyőződésemnek éljek, de az iránta érzett szerelmem visszatartott. A konfliktus vége betegség lett, amelyik majdnem az örületbe kergetett.

*

Ma tanítok, irok és még mindig dolgozom az indiai forradalmi mozgalomban. Egyedül élek, de azt hiszem, nem lesz mindig így. De a gyermekkorom örökségétől sohasem szabadulhatok meg, bizonyos emlékek sohasem fognak már nyugton hagyni.

Ford. Szántó Róbert

Négyen ültünk a kis szobában rólad beszéltünk s ez messze a város fölött történt
 egy lámpa megzavarhatatlan világossága alatt
 áttörtük a szemünkkel a hétköznapiok megdönthetetlen parancsait
 a város sötétségét mely irtózatot takar
 a sötétség meg nem nyitható falait
 léged kerestünk
 egyikünk sem látta arcod mégis ismertünk valamennyien
 mint ahogyan ismeri az ember ki nem mondott szavait
 és ismeri a sötétségben a világosságot
 nem mondom ki neved és nem rajzolom a levegőbe arcod
 és nem szakíthatom szét körülötted a gyötrődés függönyét
 neved elhangzik a szélben arcod elszáll
 mi pedig élünk
 a hétköznapiok megdönthetetlen parancsai szerint
 az emberek akikkel találkozom hallgatagok
 ki tudja milyen kutak ásítanak bennük
 és benned
 de mi élünk
 elhallgatott szavaink és meg nem gyújtott tüzeink élnek
 élnek és dörömbölnek a vak falakon
 az utak amiken megyek a te utaid
 az emberek akikkel találkozom hallgatagok
 s mi élünk
 hogy szétszaggassuk körülöttük
 az embertelen szenvedést.

Justus Pál

KISMAGYARORSZÁG ÉS A NAGYBIRTOK

Kedves Elvtársak! G. S. elvtársnak egy tanulmányát olvastam s nagyon örülök neki, ha a „Munka” leköszölhetné ezt az írást. Sajnos azonban, mivel jól ismerem az Önök mozgási lehetőségét, ennek a kivánságomnak a maradéknélküli teljesíthetőségéről már eleve le is mondtam. Ellenben a tanulmányban feldolgozott adatokat kivonatoltam s ezeket talán különösebb baj nélkül le tudják közölni a „Munkában”. Barátsággal: *egy Párisban élő magyar vasmunkás*. — Az említett tanulmány kivonatolt részeit alább közöljük:

Kétségbeejtő kép tárul a figyelő elé, aki Magyarországot gazdasági állapotát vizsgálja. Elviselhetetlen adók, tökehiány, magas kamat, szervezetlen termelés, terményértékesítési csőd, az ország külpolitikai izolálása, ipari válság, 50—60 százalékos munkanélküliség, óriási lakásbérék, szociálpolitika és közszabadságok hiánya, háborús rendeletekkel való kormányzás stb. jelzik az ellenforradalom utját, amelyen a második honalapítás büvös szigetére akart eljutni.

Ennek a történelmi illúzióknak most vége. De, hogy egyoldalúsággal ne vádoltassunk, ismertetjük azokat az adatokat, amelyek erre a nagybirtokos hatalmi állapotra rávilágítanak és kétségbevonhatatlanul mutatják, hogy a magyar ellenforradalom mai reakciós irányvonala rideg birtokpolitikai viszonyokra vezethető vissza.

Van Kismagyarországon, az ellenforradalom idején felvett adatok szerint 16,150.000 katasztrális hold föld, amelynek a nagyobbik fele 8,700.000 katasztrális hold a 100 holdtól 300.000 holdig terjedő nagybirtokos tulajdosok kezében van.

A nagybirtokosok között van:

100— 1.000 hold között levő	7945
1.000— 5.000 „ „ „	1111
5.000— 30.000 „ „ „	32
30.000— 50.000 „ „ „	1
50.000—200.000 „ „ „	2
200.000—300.000 „ „ „	1

Ezeknek a nagybirtokosoknak a száma,

munka

akiké az ország nagyobb fele és akik virilis jogon a politikai és közigazgatási hatalmat a kezükben tartják: 9092. Az ország kisebbik fele pedig megoszlik 512.000 törpe és kisbirtokos között. A teljesen birtoktalan mezőgazdasági napszámoscsaládok száma: 755.000. Ide nincs beleszámítva az önálló keresettel bíró családtagok száma.

Kilencezer nagybirtokos osztályérdekei miatt nem tud boldogulni Magyarországon hétfélmillió lélek, mert ennek a nagybirtokrendszernek a legalacsonyabb mezőgazdasági munkabér az alapja, hogy termelvényeit a világpiacon versenyében értékesíteni tudja.

A mai feudális jellegű nagybirtokrendszer következménye, hogy a mezőgazdasági munkabérek olyan alacsonyak Magyarországon, hogy ezekhez fogható nincs Középeurópában. Az 1923. évi XXV. t.-c. alapján működő járási bér-megállapító bizottságok — mert ilyenek is vannak az ellenforradalom kezdete óta — 1928-ban a felnőtt mezőgazdasági munkásoknak megállapítottak: március hóra 2.—, április hóra 2.80, május hóra 3.60, június hóra 4.40 pengő napibért.

A mezőgazdasági munkások ez alacsony bérek mellett is alig 120—130 napot voltak foglalkoztatva, míg a többi termelésre alkalmas idő értéktelenül vészett el.

Magyarország mezőgazdasági termelésében még ma is legfontosabb tényező az emberi munkaerő. Ennek a termelési erőtartalomnak okszerű vagy okszerűtlen kihasználása a tét, mely körül a politikai és gazdasági osztályharc folyik. A nagybirtokrendszer a maga egyoldalú gabonatermelési módszerével, a világpiacon értékesítésre való beállítottságával akadályozza a mezőgazdasági munkaerő fejlettebb és szervezettebb érvényesítésének. S olyan szakadékokat teremt ez a rendszer a termelésben, hogy a közérdekű népgazdaság kialakulását komolyan veszélyezteti.

Ha az ország három termelési ágának — gyáripar, kézművesipar, mezőgazdaság — a termelőképességét vizsgáljuk, arra az eredményre jutunk, hogy a három közül a mezőgazdaságban, a helytelen birtokmegoszlás miatt az egy munkaerőre eső termelési érték rendkívül alacsony. Az egy munkásra eső évi termelési érték (anyag és költség) a gyáriparban 9000, a kézművesiparban 3000, a mezőgazdaságban 1200 pengő. Ebből a termelési értékből az egy munkásra eső évi átlagos bérkereset: a gyáriparban 1200, a kézművesiparban 1000, a mezőgazdaságban alig 400 pengő.

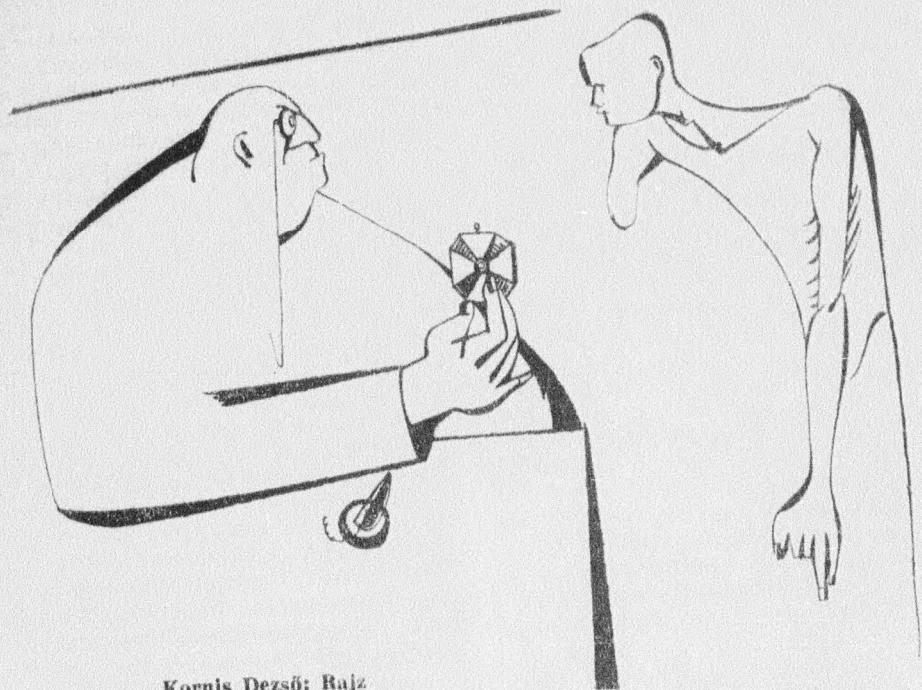
Ahol az ország lakosságának nagyobbik fele évi négyszáz pengő átlagos keresetből kénytelen családját és önmagát fentartani, ott természetesen, hogy a tömegek fogyasztóképtelenek, vásárlóerejük alászáll. Ahol pedig a mezőgazdasági népességnek nincs vásárlóképessége, ott válság van az ipar számára is, mert a kézművesiparosok termelvényeiket a belső piacon nem tudják elhelyezni. Már pedig a magyar kézművesipar sorsa egészen a belső piacok felvevőképességétől függ. A világpiacon érvényesülésre gyenge termelési ereje és szervezete miatt ez az iparág nem gondolhat.

Ne ringassa magát senki abban az illúzióban, hogy ez a kilencezer nagybirtokos megengedi bármikor is, hogy Magyarországon titkos és egyenlő választási jogrendszer legyen s így rábeszéléssel, a nyugati kultúrára szükségszerű bevezetésével meghagyják magukat győzni eddigi álláspontjuk helytelenségéről. A kilencezer ember családi kultúrája, mely messze feltehetően áll a nyugateurópai átlagkultúrának, csak úgy tartható fenn, ha ennek materiális alapja, a nagybirtokrendszer és az olesó paraszti munkaerő érintetlenül megmarad.

Ennek a kérdésnek a megítélésénél arról van szó, hogy Magyarország elavult földbirtokrendszere megváltoztatásánál négy-ötmillió lélek közvetlenül, a többi közvetett formában érdekelt. A magyar társadalmi nyomorúság megszüntetéséhez a magyar nagybirtokrendszer megváltoztatásán keresztül vezet az út. A hét- és félmillió lélek kulturális haladása érdekében fel kell áldozni a kilencezrek kulturbázisát.

Különös, hogy a magyar politikai pártok közül egy sem látja világosan, hogy meddő munkát végez mindegyik, amíg olyan kényszerhelyzetet nem teremtenek a kilencezrek számára, hogy azok politikai téren kénytelenek legyenek feladni vallott álláspontjukat. És az a párt lesz Magyarország kormányzópártja, történelmi tartóoszlopa, mely a most elégedetlen ipari, mezőgazdasági és intellektuális rétegeket úgy vonja egymás mellé, hogy ezek összekapcsolva ereje alkalmas legyen a feudális bástyák áttörésére és lebontására.

Az ipari munkásság pártjának az lesz az előjövendő Magyarország kialakulásában a legnagyobb szerepe, ha a parasztság ügyét, a föld felosztása kérdését és a feudális rendszer megszüntetését teljes erejével viszi előre. S amikor ezt teszi, az ipari munkásság érdekeit is szolgálja, mert Magyarország iparosodása csak a kilencezer nagybirtok megszüntetése és hatalmának leépítése után vesz lendületet.

Kornis Dezső: Rajz

AZ AMERIKAI TŐZSDEKRACH ÉS EURÓPA

A gazdasági élet belső törvényei gondoskodnak arról, hogy a kapitalizmus jó konjunkturái ne nőjjenek az égig. Amerikában sokan kivételt láttak, azt hitték, hogy az Egyesült Államok a kapitalista virágzás megdönthetetlen vára. Tényleg sok jel erre mutatott, de akik marxista szemmel figyelték az amerikai gazdaság menetét, azok tudták, hogy a kapitalizmus sorsa az USA-t sem kerülheti el: a jó konjunktura mérészen felfelé ívelő vonala meg kell hogy törjön: elkövetkezik a krízis. Voltaképpen krízisről Amerikában ma még korai volna beszélni, de a krízis előrevetett árnyéka már látható. Ennek az utnak egyik állomása, az amerikai kapitalizmus legutóbbi súlyos megpróbáltatása a new-yorki nagy tőzsdekrach, amelynek regényes és hajmeresztő részleteit az ujságokból ismerjük.

Amint egy vállalat részvényei a tőzsdeforgalomba kerülnek, a részvények eredeti, gazdaságilag megalapozott értéke és tőzsdei árfolyama közt bizonyos elidegenedés, eltávolodás áll be. A tőzsdei árfolyam különböző hatásoknak van kitéve: felfelé vagy lefelé hullámszik, amikor a mögötte álló vállalat gazdasági helyzete ezt esetleg nem is teszi indokolttá. A new-yorki börzén az utóbbi években a papírok vigan mentek, sőt rohantak felfelé: hossz uralkodott. Hogy

ez milyen tempóban zajlott le, mutatják a következő indexszámok:

1924	1923	1929
100	226	315

Az alsó számok a papírok átlagárfolyamának a névértékhez való viszonyát jelzik százalékokban kifejezve.

Az árfolyamok felfelé rohantak, mert mindenki bizott az amerikai konjunkturában, bizott az amerikai kapitalizmus fiatal, verhetetlen erejében. Bizott a részvénytársaságok nagy osztalékában, a munkásságból kiracionalizált roppant profitokban. Ez a bizalom indokolt volt, az átszervezett, racionalizált kapitalizmus növekvő profitrátaiban jutott kifejezésre.

Amerika józanabb közigazdászai, valamint a gazdasági élet élén álló nagybankok (Federal Reserve Bank) aggodalommal nézték a fejleményeket: látták, hogy a *spekuláció* gazdaságilag irracionális, képtelen magaslatokra hajtja fel az árfolyamokat. A Federal Reserve Bank közbelépett, korlátot akart szabni a spekulációnak: felemelte a kamatlábat, elválasztotta a «produktív» árukölcsönt a tőzsdehiteltől. Micsém használt. (Egyik bizonyítéka annak, hogy fejlett, szervezett kapitalizmus is elérhetetlen távolságban áll a «tervezgazdaságtól», termelés és elosztás anarchiáját nem tudja megszüntetni). A tő-

munka

kék tovább vándoroltak a tőzsdére, egyszerűen azért, mert jó üzlet volt. Drága volt az u. n. napipénz is, a tőzsdehitel is jövedelmező befektetést nyújtott.

De nemcsak a belföldi tőkét csábította a tőzsdehossz: Európából is nagy tőkéket vont el. Franciaországon és még néhány ritka kivételen kívül az európai kapitalizmus nyomasztó tökeinségről, pénzsükéről panaszkodik, akkor, amikor Angliából, Németországból stb. vonja el a pénzt a newyorki tőzsde. Az európai jegybankok utóbbi időben bekövetkezett általános kamatlábemelései nagyrészt erre vezethetők vissza.

Am a legutóbbi időben az U. S. A.-konjunktúrán baljóslatu jelek mutatkoznak. A konjunktúra még mindig jó, az utóbbi négy év során felfelé halad, de nyár óta megállt az iram, a vonal visszaesést mutat. A csökkenés relativ ugyan, de tény, hogy az irány megváltozott. Az acélipar nem dolgozik teljes kapacitással, a vasipar kevésbé van foglalkoztatva, az eladott autók száma júliustól szeptemberig mind kevesebb — hogy csak néhány fontos iparágat említsünk. Az átlagos profit sem emelkedik a szokott mértékben, sőt a legutóbbi időben csökkenő a tendenciája: az osztalékkilátások halványulnak. Az export erős, de a belföldi piacon a fáradtság, túltelítettség jelei ütköznek ki. A belföldi felvevőképesség nem tud lépést tartani a termelés roppant iramával: ¹ az U. S. A. pedig elsősorban a belföldi piacra támaszkodik. A termelés és fogyasztás anarchiája a kapitalista termelésben krízisre vezet. Amerikában is.

A nagy tőzsdekrach tehát esedékes volt és be is következett. Az árfolyamok meredeken zuhantak. «Vezető papír», mint például a General Electric Co. 403-ról 308-ra esett. Vagyonok veszték el egyik napról a másikra: csődhullám, sorozatos fizetési nehézségek következtek. Természetesen elsősorban a kistőkést érte súlyos veszteség: a nagytőke az «erős kéz» tud várni, és ki tudja használni a kisember szorult helyzetét. Az U. S. A.-ban súlyosította a helyzetet az is, hogy ott a fogyasztást a fogyasztási hitelek túlzott kiépítésével serkentették. Mindent részletfizetéses hitellel lehet vásárolni, a «fogyasztás finanszírozásának» az Egyesült Államokban nagy jelentősége van. Így a tőzsdevesztes fogyasztókon át sok vállalat rendül meg.

De a gazdasági élet egyes jelenségei különböző irányban éreztetik a hatásukat, még akkor is, ha látszólag kevésbé jelentős epizódok a gazdaság történetében. A newyorki tőzsdekrach sem elszigetelt jelenség: egyrészt következménye és tünete a gazdasági élet változásának, másrészt maga is hozzájárul

¹ Itt nem utolsó sorban az amerikai mezőgazdasági krízis is közrejátszik.

a további válságtünetek előidézéséhez és elmélyítéséhez. Ok, okozat és szimptoma.

Az amerikai események várható következménye többek között a fentemlített Európából át-vándorolt tőkék visszavándorlása Európába. Ez bizonyos konjunkturajavulást jelent az európai kontinensen. Az általános kamatláb-leszállítás és a hitelkrízis átmeneti enyhülése várható.

Másrészt azonban a belföld *fogyasztási* krízisének előreláthatólag igen súlyos következménye lesz: az amerikai exporttörekvések fokozódása. Eddig az U. S. A.-nak sikerült a termelt áruk nagyrésztét a belföldön elhelyezni, nem volt oly mértékben exportra utalva, mint pl. Németország, vagy Anglia. Az utóbbi időben azonban növekvő áruelexport tendenciája jelentkezik. ¹ Amerika mind több készárut dob a világpiacra, és minthogy a nagy európai exportállamok is tulnyomórészt készárut exportálnak, szembe találják magukat a világpiacon egy új, egyre hatalmasabb konkurenciával. Így fokozódnak az imperializmus belső ellentétei a kapitalizmus történelmének utolsó fázisában.

Az amerikai imperializmus azonban a többi kapitalista hatalmakkal nemcsak a külkereskedelem frontján ütközik meg. Eppen Európa felé az U. S. A.-imperializmus legfeltűnőbb megnyilvánulása a tőkeexport. Nem annyira az áruját akarja áthozni Európába, mint inkább rá akarja tenni a kezét az egész európai termelésre. Az amerikai tőke átszivárog Európába, *belülről* hódítja meg az európai ipart. Ez a hódítás az utóbbi időben nem kölcsönökkel történik, ellenkezőleg, Amerika a külföldnek a folyó évben átlag félannyi kölcsönt juttatott, mint pl. két évvel ezelőtt. Amerika úgy hódítja meg az európai ipart, hogy egyszerűen megveszi. Összevásárolja a nagyvállalatok részvényeit, beül az európai kapitalizmus vezető pozícióiba. Gyárakat, nagyvállalatokat alapít, kiharcolja az olesó európai munkaerőt.

Nemrég értesültünk az autóipar szennációjáról, a német *Opel* és az amerikai *General Motors* egyesüléséről. Ezt a konkurencia nem nézi tétlenül: *Ford* új autógyárat alapít Kölnben. — Az *A. E. G.* Németország legnagyobb elektromossági vállalata; erre is rátette a kezét az amerikai tőke: a *General Electric Co.* — melynek egyik vezére *Owen Young*, — nagy részvényvásárlással vállalt itt érdekeltséget. — Az *I. G. Farbenindustrie* a német vegyipar egyeduralkodója (kezében összpontosul a német festék-, gyógyszer-, robbantóanyagipar, gyárt műselymet, filmet, műtrágyát stb.), most készül megegyezni a hatalmas amerikai petróleumtröszttel, a *Standard Oil of New Jersey*.

¹ L. a Munka 8. számából (Amerika gazdasági irányvonala) c. cikket.

vel. Közös vállalatot alapítanak a gáz cseppfolyósítására. — Így koncentrálódik a világtőke. De egyik monopolisztikus alakulat sem gyakorolhatja egyedül a világhatalmat: sakkban tartja a másik hatalmas tröszt. A General Electric-kel szemben áll pl. a másik nagy amerikai elektromossági vállalat: a Westinghouse Co., amely nemrég szivta föl a francia nagyipar egyik erősségét a Schneider-Creusot műveket. A tőkekoncentráció halad, a szálak bonyolódnak: mind nagyobb alakulatok állanak egymással szemben. A konkurrencia nem tűnik el, sőt, a harcok és ellentétek ezzel a folyamattal egyre nagyobb arányokat öltenek.

Egymásután jönnek létre a nagy fuziók a gazdasági élet különböző területein. Németországban, ahol a termelés kulcsa a banktőke kezében van, egyesült a két nagybank: a *Deutsche Bank* és a *Diskonto-Gesellschaft*, létrejött az európai kontinens leghatalmasabb bankja. A fuziót természetesen a "racionálisítás" és nehányezer tisztviselő leépítése követte. A monopóliumok térhódításának másik típusa a *svéd gyufatröszt*, amely a világ legnagyobb részének gyufatermelését összpontosítja. Nemrég kötött jó üzletet a magyar állammal. Most Németország van soron. (*Kreuger* ur politikai üzletei és az állam "megközelíthetetlen szentsége": külön fejezet.)

Az amerikai előtörés, az amerikai és európai tőke elkeseredett harca, a kapitalizmus koncentrációja — mindegyik példa a most megalkandó *Nemzetközi Jótéteti Bank*, a Young-tervezet végső pontja, a kapitalista «békemű» koronája. Ez a bank az imperializmus egyik leghatalmasabb eszköze lesz: részletesebb ismertetésére még visszatérünk, ha érettebb stádiumába jut, annyi azonban már ma bizonyos, hogy erős fegyver lesz a kapitalizmus világterjeszkedésére és a munkásság elnyomására. (Kétségtelen, hogy jórészt Oroszország ellen is irányul).

A világtőke szervezkedik. Az összefüggések mind nyilvánvalóbbak lesznek. A kapitalista világ bármely pontján történő eseményre figyelnie kell a proletáriátusnak, mert minden esemény, — még a newyorki tőzsdekrach is — tulmutat önmagán, hatással van a kapitalizmus egységének fejlődésére. A kapitalizmus fokozódó egységesezése eddig ismeretlen mértékben kiélezi az osztályellentéteket. Új harci eszközöket követel meg a munkásságtól. A kapitalizmus újabb fejlődésével az osztályharc új stádiumába lépett; a szembenálló erők összehangolásával, békés áthidalásokkal ezt a harcot megvívni nem lehet.

Nádas Endre

LUXEMBURG RÓZA: KARÁCSONY AZ ÉJJEI MENEDÉKHELYEN

Fővárosunk ünnepi hangulatát egy kegyetlen esemény zavarta meg. Az ájtatos lelkék már rázendítettek a hagyományos szép zsolozsmára: «Oh, öröm karácsonya, irgalom karácsonya», amikor futótüzként elterjedt a hír, hogy tömegmérgezés történt a községi menhelyen. Az áldozatok életkora különböző volt: Geibe József, hivatalnok, 21 éves, Melchior Károly, munkás, 47 éves, Scyptierovski Lajos 65 éves stb. Mindennap újabb lista került elő a szállástanalokról, akik a mérgezés áldozataul estek. A halál reájuk sujtott mindenfelé: a menhelyen, a fogságban, a nyilvános melegegekben, vagy egész egyszerűen az utcán. Még mielőtt az újév megszületett volna, 150 nagybeteg fetrengett a görcsök haláltusájában, harangzugás mellett, és hetvenen már meghaltak.

A Froebel-utcai szerény épület, melyet rendes körülmények között elkerül mindenki, több napon keresztül magára vonta a közfigyelmet. Mi volt hát az oka ennek a tömegmérgezésnek? Járvány? Avagy romlott áru fogyasztása? A

rendőrség sietett megnyugtani a közönséget: nem ragályos betegségről volt szó. Más szóval, egyáltalán semmi veszély sem fenyegette a jobb embereket, városunk előkelőbb rétegeit. A halál csupán az éjjeli menedékhely lakóit látogatta meg, akik a karácsonyi ünnepek alkalmával rothadt heringet fogyasztottak, vagy pedig bűzös, «olcsó» pálinkát. De ugyan hol szereztek ezek az emberek a rothadt heringet? Az utcai kereskedőknél vásárolták vagy a piac szemétrakásából szedegették elő? Ez utóbbi feltevést azonnal elvetették, azon egyszerű oknál fogva, hogy a csarnoki hulladék nem képez — amint azok a fölületes emberek képzelhetnék, akik nem eléggé járatosak a politikai közgazdaság egészséges elveiben — nem képez gazdátlan jószágot, mit egy jöttment szállástalan eltulajdoníthat. A hulladékot összegyűjtik s eladják nagy sertésbuzáló vállalatoknak, ahol gondosan dezinficiálják, aztán megőrlik, hogy az állatok táplálására fordítsák. Lehetetlen tehát, amint egyesek oly könnyelműen feltételezték,

munka

hogy a szállástalanok a csarnoki szemétrakásból szerezték karácsonyi lakomájukat. Ezért keresi a rendőrség azt az utcai árust vagy boltost, aki ocsmány pálinkát árult a szegényeknek, ami a mérgezést okozta.

Geihe József, Melchior Károly, Scyptierovski Lajos egész életükben sem vontak csekélységükre annyi figyelmet, mint mostan. Gondolják meg, kérem, micsoda megtiszteltetés! Igazi egészségügyi titkos tanácsosok vájkálnak beleikben sajátkezüleg. Gyomruk tartalma, amivel a kutya se törődött eddig, a legaprólékosabb vizsgálódás tárgya s az egész sajtó szenvedélyesen vitázik fölötte. Az ujságok jelentik, hogy tíz tudós foglalkozik azzal a tenyésztéssel, amelyben a mérgezést okozó bacillusokat tanulmányozzák. Továbbá egész pontosan tudni akarják, hol betegedtek meg a nyomorultak, a szénapajtán-e, ahol a rendőrség holtan találta őket, vagy pedig a menhelyen, ahol az éjszakát töltötték. Scyptierovski Lajos hirtelen fontos személyiség lett, és ha nem feküdne dögszagu hulla gyanánt a boncaszalon, bizonyára azt se tudná, hova legyen az örömtől.

Igen, maga a császár, hála a jó Istennek! nem forog veszélyben, minthogy három millió márka drágasági pótlékot kapott a civillistában, mint Poroszország királya, — a császár maga kért sürgős információkat a községi kórházban sánylódo megmérgeztekről. Felséges hitvese pedig, nőies gyöngédségtől ösztönözve, von Winterfeld kamarás ur közvetítésével küldte őszinte részvétét a város polgármesterének, Kirschner urnak. Őszintén szólva Kirschner ur nem evett a rothadt heringből, bármily olcsó volt is, és maga és egész családja a legjobb egészségnek örvend. Sőt tudunkkal még csak nem is rokona, nem is társa Geihe Józsefnek vagy akár Scyptierovski Lajosnak. De hát végeredményében kinek fejezze ki von Winterfeld kamarás ur a császárné részvétét? Nem adhatta át őfelsége üdvözlését a boncaszalon darabokban heverő hulláknak, hát nem? Ami a «családtagokat» illeti, ki ismeri őket? Hogy is lehetne megtalálni őket a csapszékekben, a kórházokban, a prostituáltak negyedében vagy a bányákban, ahol dolgoztak! Ezért fogadta mindnyájuk nevében Kirschner polgármester ur a császárné részvétnyilatkozatát, s csakis ennek köszönheti, hogy volt ereje megrázkódás nélkül elviselni Scyptierovski rokoni fájdalmát.

Pedig hát ez az egész ügy egy kis nyugtalanságot okozott a közéletben. Rendes körülmények közt társadalmunk meg tudja őrizni az illendőség külső jellegét. Ragaszkodik a tiszte-

letreméltóságához, a rendhez és a jó erkölcsökhöz. Hiszen lehetnek éppen hiányok és tökéletlenségek az állam szervezetében és életében is.

Dehát, istenkém, nincsenek-e a napnak is feltjai? S van-e itt a földön tökéletes dolog? Maguk a munkások is, a legjobb fizetésűeket gondolom, azokat, akik szervezve vannak, készséggel elhiszik, hogy a proletáriátus küzdelme és létezése az illem tiszteletreméltó határai között folyik. Nincs-e már régóta megdőntve a pauperizmus szürke elmélete? Mindenki tudja, természetesen, hogy vannak éjjeli menedékhelyek, koldusok, szajhák, besugók és más «nem kívánatos» elemek. Többnyire azonban csak úgy gondolnak rájuk, mint valami távoli, idegen dologra, ami a szoros értelemben vett társadalom keretén kívül tenyészik valahol. A «szolid» munkásosztály és e páriák között egy válaszfal magasodik, és ritkán gondolnak azokra a nyomorultakra, akik a fal tulsó oldalán a sárban hemperegnek. De hirtelen történik valami, ami ugyanazt a hatást kelti, mintha jólnevelt, kedves és előkelő emberek körében valaki fölfedezné véletlenül az értékes, ritka butorok közepette egy borzalmas bűnnek vagy undok kicsapongásoknak a nyomait. Egyszerre csak a nyomoruság szörnyü rémképe leszakítja társadalmunkról illendőségi maszkját és egyszerre csak nyilvánvalóvá válik, hogy a civilizáció ragyogó fölszine a nyomor, a szenvedés, a barbárság mélyét takarja.

Kik hát az éjjeli menedékhely lakói, akiket rothadt hering és bűzös pálinka mételjez meg? Egy kereskedősegéd, egy építőmunkás, egy vasztergályos, egy lakatos, munkások, munkások, csakis munkások. És kik azok a névtelek, akiket a rendőrség nem tudott azonosítani? Ujra csak munkások vagy mindenesetre azok, akik még nemrég azok voltak.

Őszintén szólva egy munkás sincs biztosítva a menhely, a rothadt hering és a mérgezett pálinka ellen. Ma még életerős, tisztességes, dolgozó, de mi lesz belőle holnap, ha elküldik a munkahelyéről, mivel elérte az életkornak azt a végzetes határát, amikor munkaadója «használatlan»-nak jelenti ki? Mi lesz belőle holnap, ha balesetnek esik áldozatul s mehet, mint rokkant, mint koldus?

Az öreg proletárok, akiknek eszét a kor, a munka és a nélkülözések meggyöngítették, megdögölnek, mint a kutyák, az utcán, a karókerítések mellett, menhelyeken, a pocsolókban, és találhatnak mellettük egy rothadt heringfarkat, ez minden örökségük. Az osztályok megoszása keményen, kegyetlenül folyik tébolyon, bűnön, háialon át. Az arisztokrata kretének

számára marad a társadalom elnézése és az élvezetek az utolsó lehelletig. A proletár Lázár számára az éhség és bacillus a szemétrakáson.

Egyszer valamennyiüknek elfogy az ereje. Egy hosszabb munkaszünet, egy baleset, a közeledő öregség — s ime kénytelen elfogadni az első foglalkozást, ami akad. Elveszti mesterségét s megszakítás nélkül egyre lejjebb züllik. Hamarosan a véletlen uralja egész életét, a balsors hajtja, az árak emelkedése egyre keményebben sújtja. Erejét a betevő falatért állandóan fokozott munka felőrli; önérzete elenyésczik, s már ott is van az éjjeli menedékhely kapujánál vagy sokszor a börtönénél. Ezenként ezernyi proletár-exisztencia sikklik így ki a munkásosztály normális létfeltételei közül a nyomortanyákra. Észrevétlenül csuszik alá, mint üledék a társadalom talajára, mint elhasznált, semmire se jó elem, mint egy emberi szemétrakás, melyet a társadalom irgalmatlanul kispör vasseprővel.

A közegély-rendszer, mondja Karl Marx a *Tőké*-ben, a foglalkozásos munkások rokkantjainak házában és a munkanélküliek holt súlyában jut kifejezésre. A kapitalista társadalomban a munka és a munkanélküliség szétbontatlanul egybe van kötve. Mindakettő egyaránt szükségszerű, mindakettő a kapitalista termelés elengedhetetlen feltétele. Minél tekintélyesebb a szociális gazdaság, a kizsákmányoló tőke, növekedésének mérete és menete, s ennél fogva a proletariátus és munkateljesítményének abszolút nagysága, annál tekintélyesebb a munka-

nélküliek rétege. De minél vastagabb ez a munkanélküli réteg az elfoglalt munkások tömegéhez mérten, annál vastagabb a munkában elhasználódott s nyomorba esett munkások rétege is. *Ez a kapitalista termelés leggyőzhetetlen törvénye.*

Scyptierovskij Lajos, aki az utcán hal meg rothadt hering élvezésétől, épp annyira részét alkotja a proletariátusnak, mint a jól fizetett szakmunkás, aki újévkor képeslevelezőlapokat vesz és egy aranyozott láncot. Az éjjeli menedékhely és a „dutyi“ a jelenlegi társadalom forgópontjai, akárcsak a birodalmi kancellár palotája és a Németországi Bank. És a rothadt heringből és n.érgezett pálinkából álló lakoma a milliomos asztalán levő kaviár és pezsgő függvénye. Az egészségügyi titkos tanácsosok és szakorvosok sokáig kereshetik mikroszkóppal a halálcsirákat a megmérgezettek beleiben és tanulmányozhatják a tenyésztéseket, az igazi bacillus, amitől fölfordultak a községi menhely lakói, ez maga a kapitalista társadalom tenyésztésében.

Naponként pusztulnak el éhen és a hidegtől a szállástalanok. Senki se törődik velük, hacsak a rendőrségi jelentések nem. Azt az izgalmat, amit ez egyszer okozott ez a hétköznapi jelenség, kizárólag tömegjellege magyarázza. Mert csak hogyha nyomora tömegjellegűt ölt, készíti a proletár a társadalmat, hogy érdeklődjék iránta. A szállástalan maga csak mint tömeg, vagy egyszerűen csak mint hullarokás nyerhet közfontosságot.

A SZEGÉNYEMBER

A föld, amelyen jár, nem az övé. Idegen a város, ahol él. Estefelé fáradtan lépked haza, észak és dél felől fúj a szél és az ő háta hajlik, hajlik a szélben. Egy körre ül, kezébe temeti arcát. Ősz van, lehellete már meglátszik a levegőben, s a falról, melynek tövében ül, már csurog az ősz nyirkos, halálszagu folyadék. Bármerre nyújtja ki karját, alatta mozognak az események, kinyújtott karja alatt autók hosszú sora rohan el, táncoló lépéseikkel a lányok is elmennek előtte, de ő csak ül. A szeretője otthagya őt rég, éjszaka göresösen markol a sötét és üres levegőbe. Régi kedvesét meg sem ismeri, egykedvű szemekkel néz elvonuló lábai után és nem is tudja már, milyen a szerelem.

Ilyen az ő élete. Némán és süketen ül egy kövön és nem jut már el füleihez sem a dal, sem a szitok. Jól tudja ő, hogy a kék tengerek mellett datolyapálmák és mangó-bokrok nőnek, hogy vannak földek, ahol a gyanta illata árad és örökké tart a napégyenlőség, de ő szomorúan áll fel a leszálló őszi párában.

Ha eljön a tél, fázni fog. Most kezében van a kattogó szerszám és kíváncsi arccal hajol a tűz felé. Mindig gyorsabban forog vele a föld.

Vas István

munka

VILÁGPOLITIKA

A tengerek szabadsága

Akár a versengés Kellog volt államtitkárral szemben, aki a «háboruellenes» paktumával örökölte meg nevét a kor történetében, akár azért, hogy Mac Donalddal, aki az USA-ban oly hatalmas személyi sikert aratott, népszerűségben felvegye a versenyt, — Hoover, az Egyesült Államok elnöke a fegyverszünet tizenegyedik évfordulóján a «tengerek szabadságának» elvét tüzte zászlójára. Ez az elv a gyakorlatban azt jelenti, hogy Anglia eddigi joga, melynél fogva bármely nemzethez tartozó tengeri járművet ellenőrizhet és megvizsgálhat, továbbá bizonyos területeket és kikötőket blokád alá helyezhet — amely jogokat Anglia a háboruban bőségesen gyakorolta — immár megszűnik. De arról szó sincs, hogy ezeket a jogokat általában meg akarnák szüntetni: az USA — a flottaegyenlőség elvének megfelelően — csupán az öt megillető részt követeli, azt akarja, hogy az angolszás szövetség a hadijogok erre a területére is kiterjesszék. Angol hadihajóknak ne legyen szabad amerikai kereskedelmi hajókat ellenőrző vizsgálatnak alávetni, Angliának ne legyen szabad megtiltania, — még háború esetén sem — hogy az amerikai exportőrök oda szállítsák az áruikat, ahová akarják; a blokád pedig csak azokra az országokra alkalmazhassák, amelyek ellen Anglia és az Egyesült Államok azt jónak látják.

Korunk általános szokásainak megfelelően az amerikai imperializmusnak ez az újabb előretörése is humánus és pacifista frázisokba burkolódzik: Hoover aggódik «az asszonyok és gyermekek táplálásáért háború esetén». Ez bántja őt a leginkább. De az asszonyok és gyermekek milliói, akik a legjava békében éheznek, akiknek az evés lenne a legnagyobb fényűzés, mert a jámbor, embereszerető, keresztény kapitalisták így akarják, — ezek a tiszteltreméltó Mr. Hoover szívét nem busítják.

Egyébként, hogy az eféle humánus világtörvények értéktelenségét már maguk a hivatásos pacifisták is mennyire látják (t. i. akkor, ha épen az ő hazájuk ellen irányulnak), azt megmutatja Edouard Herriotnak, a francia polgári balszárny egyik vezérének, az európai polgári demokrácia reménységének a fenti alkalomból közzétett nyilatkozata:

«Ne higgyük azonban, hogy lehetséges lenne a háborút jogi határozatokkal korlátozások közé szorítanunk, vagy emberségesebbé tennünk...»

(United Press, XII. 1.)

De azért tovább: leszerelési konferencia, döntőbírátság, Kellog-paktum??!

Mandzsuria

Midőn e sorokat írjuk, úgy látszik, hogy a kínai nemzeti kormány, Csang-Kai-Csek rezsimje, amely inkább volt szövetségesén, a proletariátuson, semmint a reakciós Északon aratott győzelmének köszönheti uralmát, elszigetelten marad a szovjetkormányal szemben és feltétel nélkül megadja magát az orosz katonai tulerőnek.

Az újsághírek szerint Kína elismeri Szovjetország tulajdonjogát a keletmandzsuri vasut felett*) s beleegyezését adta ahhoz, hogy a vasut régi orosz személyzete és rendszere visszatérjen és szabadonbocsájtja a tömegesen letartóztatott szovjetállampolgárokat. Hogy ezek a hírek mennyire felelnek meg a valóságnak, hogy egy — a Távoli Kelet politikájában gyakori — hirtelen fordulat nem változtat-e meg mindent, azt pillanatnyilag nem lehet megítélni. Ha az orosz győzelem híre bebizonyosodik, akkor ez kétségtelenül Szovjet-Oroszország külpolitikái presztizsének lényeges megerősödését jelenti, különösen a ma annyira érzékeny gyarmati országokban. Bizonyítja azt is, hogy az imperialista nagyhatalmak egymás közt fennálló belső ellentétjei ma oly erősek, hogy ezeknek legyőzése még akkor sem lehetséges, ha olyan fontos közös ellenséggel állanak szemben, mint Szovjet-Oroszország. Azt a tézist, mely szerint a legnagyobb háborús veszély az imperialista hatalmak összességének Szovjet-Oroszország elleni hadikészülődéseiben rejlik, a legutóbbi kínai események, úgy látszik, megerősítették.

Kormányváltás Franciaországban

Október 22-én a Briand-kormány megbuktott. A többséget tehát, — a francia parlamentben szokásos heterogén többséget, — amely a kormánnyal szemben bizalmatlanságot szavazott, sikerült összehordani. A jobboldaliaknak Briand nem volt eléggé nacionalista, a baloldaliak nem találták eléggé demokratikusnak, a kommunisták elvből ellene vannak, mint minden polgári kormány ellen, — ez az összetétel garantálta, hogy a következő kormány nem ebből a többségből fog létrejönni. Mindazonáltal néhány napig úgy látszott, hogy ennek a kormányválságnak az eredménye az lesz, hogy a szociáldemokraták részt fognak venni az új kormányban. — Mi marxisták úgy képzeljük az események lefolyását, hogy a hatalom (bár csak részleges) áttolódását egyik osztályról a másikra csakis

*) Erről a kérdésről I. bővebben Falus Ervin cikkét a Munka 9. számában.

a társadalmi és gazdasági erőviszonyoknak a megtörtént vagy éppen folyamatban levő eltolódása eredményezheti. Vannak ugyan példák a történelemben arra is, hogy különböző osztályok képviselőiből álló testületek fennállásuk során lényegesen megváltoztatták jellegüket, anélkül, hogy ehhez a változáshoz az új tényezők beáramlása, vagy a régié kiválasztása alapján véve hozzájárult volna: gondoljunk csak az 1791—93-as francia konventre, vagy az 1917-es petrográdi szovjetre. E testületek mögött azonban ott volt a hatalmas, előrerohanó forradalom, az osztályerők folytonos átsoportosulása! Mi történt ezzel szemben Franciaországban? Gazdaságilag: a jó konjunktúra stabilizálódása, pénzhiány és a tömegmunkanélküliség hiánya. Politikailag: a gazdasági stabilizálódásnak megfelelően a francia nép legfőbb tényezőjének a kispolgárságnak egyre fokozódó megnyugvása; ebből adódik, hogy a kispolgárság mind nyilvánvalóbban a vezetését a burzsoáziára akarja bízni. És egy ilyen parlamentben, amely oly hosszú ideig hűségesen támogatta Poincarét, a nagytőke, nagyipar, militarizmus és minden reakció ügynökét, egy ilyen parlamentben egyszerre lehetséges lenne egy *szocialista politika*, anélkül, hogy a társadalmi viszonyok lényegesen megváltoztak volna? Csak azért, mert a polgári bal- és középpártoknak szükségük van a 100 szocialista szavazatra? Ez a 100 képviselő, kizárólag erre az aritmetikai tényre és nem a mögötte álló osztályerőkre támaszkodva képes lenne az ország és parlament vezetésére? Ez a lehetetlen gondolat csak azokban az agyakban szülehetett meg, amelyek nem annyira szocialista tisztánlátásra, mint inkább a bármiképpen való kormányra jutásra törekedtek. És az utóbbi hónapoknak talán a legörvendetesebb ténye az, hogy a francia szocialisták nemzeti kongresszusának többsége október 29-én elutasította a részvétel abban a kormányban, amelyben már csak a számszerű gyengeségénél fogva sem lehetett volna vezető, hanem csak mindig vezetett tényező. Hogy milyen helyesen cselekedett, azt megerősítették a következő napok eseményei, a Tardieu-kormány megalakulása: oly reakciós kormány, amilyen a «bloc national» 1924. évi bukása óta Franciaországban nem volt. Mindez ugyanabban a francia kamarában történt, amelyben Paul Boncour urnak miniszteri méltóságot óhajtottak juttatni!

Hugenberg népszavazása.

A Német Birodalom nevében az elhunyt külügyminiszter, Stresemann, elfogadta a Young-tervet. E terv feladata, hogy az eddig érvényben levő Dawes-tervet helyettesítse és a jóvátételi kérdést «végérvényesen» rendezze. Megállapítja az évi fizetések nagyságát, ame-

lyeket Németországnak két generáción át kell teljesítenie, meghatározza a fizetések módzatait és az összegek felosztását az egyes hitelező országok közt. Bár a terv eredeti formája előnyösebb volt, mint ma, Hága után is lényegesen kedvezőbb Németországra nézve, mint a Dawes-terv, amelyet annak idején a német nemzetiek hozzájárulásával elfogadtak és ugyancsak az ő közreműködésükkel évek során át keresztül is vittek. Ez a Young-terv a német nemzeti pártnak alkalmul szolgált, hogy fokozott agitációt és propagandát fejtsen ki, sőt, hogy ellene népszavazást rendezzen. Figyelemreméltó, hogy a német nemzeti párt, amely évekig beírta a kisebb csatározásokkal a «teljesítési politika» ellen, bár a békepolitika képviselőinek, Erzbergernek, Rathenaunak gyilkosait, épügy, mint Liebknecht, Luxemburg és Kurt Eisner gyilkosait politikailag fedezte, míg maga semmiféle aktív külpolitikába nem bocsátkozott, — hirtelen ilyen erőteljes akcióba kezdett, amely egyébként kétségkívül balsikerre kell hogy vezessen.

Ami polgárság mellett, amely nagyrészt beletörődött a köztársasági államformába és a szociáldemokratákkal való együttműködésbe — amennyiben ezek kellő «államfentartó érületet» tanúsítanak, — ama demokratikus polgárság mellett, amely a jelennel nagyjából meg van elégedve, mert ma is elég szépen lehet keresni, — ismét egy nagy, kompakt tömeg lép előtérbe és követeli magának az állam vezetését. Ez a párt, amely talán inkább az állam formáját, mint hatalmát akarja megváltoztatni, a «Deutschnational» nevet viseli. A «német nemzeti» elnevezés azonban már csak azért sem helyes, mert hiszen ma minden német polgári párt, a német szociáldemokrata párt többségét is beleértve, német nemzeti alapon áll. De a német kartellburzsoázia tulságosan érdekelve van Belgium, Hollandia, Franciaország, Anglia, sőt az egész világ gazdasági szervezeteinek fejlődésében, semhogy olyan sovinszta kiruccanásokat engedhetne magának, mint a D. N. Hugenberg-párt. Hogy azonban Németország növekvő gazdasági hatalma egyben emelkedő *imperialista irányvonalat* is jelent és hogy ennek az imperialista tendenciának megvannak a maga szószólói, — ennek jele a német nemzetiek újabb, energikus fellépése. Fellépésüket a többi polgári pártok elítélték és valószínűleg sokan hajlandók lesznek ezt az elítélést, a polgári közép- és baloldal egyhangú rosszallását a békés, pacifista szellem megnyitkának tekinteni. Valójában azonban nagyon is jól tudja a német finác- és kartellburzsoázia, hogy mi csoda roppant hatalom van a kezében és e hatalom felhasználásában nem is tanúsít túlzott szerénységet; a látszatra

munka

pacifista magatartása azzal a körülménnyel magyarázható, hogy a német nagyipar a világ legkoncentráltabb nagyipara perifériájába vonta a szomszéd országok legfejlettebb ipari alakulatait; érdekei tehát túllépik a nemzeti határokat, nemzeteken túliak, de azért nem kevésbé imperialisztikusak, — csak formában térnek el a szokásostól. A német nemzetiek a Young-terv elvetésével az egész világ előtt demonstrálni akarták, hogy azok az idők már elmúltak, amikor Németországnak diktálni

lehetett, ellenkezőleg, ma már Németország is diktálni akar; — ezzel azonban elfecsegték magukat és ez az, amit az előző és jövő koalíció társaik nem bocsájtottak meg nekik. Ezek egyelőre inkább a kartellek és trösztök csöndes tanácsstermeiben akarnak diktálni: ez nem kevésbé jövedelmező, de kevesebb költéssel jár és — last not least — melegen tartja a munkásság époly kiapadhatatlan, mint érthetetlen bizalmát.

Vajda Imre

AZ OROSZ EGÉSZSÉGÜGYI KULTURA FEJLŐDÉSE

Az egészségvédelmi szervezetek 1917-ben megtartott kongresszusa szabta meg először azt az irányt, amely szerint a régi betegségekben, a legsúlyosabb gyermekhalandóságban minden orvosi gondoskodás nélkül selymlődő Oroszország egészségügyi regenerálódásának haladnia kell. A határozat alapelve az volt, hogy magának a népnek kell egészségét megvédenie. 1918-ban megalakították tehát az egyes szakmák képviselőinek a bevonásával a *Központi Egészségvédelmi Tanácsot*, amely első feladatának a népbetegségek vizsgálatát tekintette. A munkásokból és parasztokból álló bizottság a vizsgálat eredményeképpen röpiratokat adott ki a betegségek okairól s egyéb egészségügyi kérdésekről, a mindennapos higiénéről, az anya- és csecsemővédelemről (harc a tisztaságért, a hadsereg egészségügye stb.), hogy a dolgozókat az egészségvédelmi munkába beállítsa. Amit az üzemi tanácsok, a népbizottságok és az ifiumunkásegységek bevonásával létesített vidéki tanácsadószervek is elősegítettek. Az országban lévő egészségügyi állomásokon (a szoptatók tanácsadójától, a prophylaktikus gyermekambulanciákon, a munka és a környezet egészségügyeit kutató intézeteknél) mindenütt ott vannak a dolgozók képviselői. A bizottság ezeken a megbízottakon keresztül érintkezik a néppel s ezeken keresztül igyekszik nevelőmunkáját is elvégezni. Mert a bizottságok üléssein minden a népet érintő kérdés szóba kerül s viszont bizonyos az is, hogy minden a nép egészségvédelmét célzó határozat végre is lesz hajtva.

Az utóbbi évek alatt alakultak meg az ugynevezett *Egészségvédelmi Kamarák*, amelyek az iskolákban létesített gyermekegészségügyi bizottságokat, a lakók, a gyárak, az üzemek stb. egészségvédelmi szerveit is magukba olvasztották. Az Egészségvédelmi Kamarák célja az, hogy a dolgozóknak állami támogatással egészséges munkahelyeket, rendszeres orvosi

felügyeletet, gyermeknyaralókat és gyermekjátéktereket létesítsenek és a gyárakban dolgozó munkásokat higiénára tanítsák.

Az egészségvédelmi iskolák városi és vidéki munkásokból és munkásnőkből álló hallgatóinak a száma évről-évre növekszik. Az iskolákból kikerülő hallgatók révén most már konkrét formát nyert az 1917-ben kiadott határozat, amely szerint a dolgozók egészségügyi védelme a dolgozók raját ügye, mert a nép egészségvédelmi tevékenysége mind kiterjedtebb és általánosabb lesz. Persze a tömegeknek ez az aktivitása végző eredményében annak a nagyarányú propagandának a következménye, amit az egészségvédelmi szervezetek kifejtenek. Enélkül rendszeres, tervszerűen előrehaladó munka el sem volna képzelhető.

A formában, tartalomban és nyelvezetben népszerűen megírt hatalmas felvilágosító irodalom mellett vannak szervek (állandó és vándorkiállítások, előadások, szemináriumok stb.), amelyek ugyancsak az egészséges életre igyekeznek szoktatni a népet. Sőt a felvilágosítás nemcsak arra irányul, hogy a dolgozókat egészséges életre szoktassák, hanem arra is, hogy megtanítsák őket arra, hogy az egészségtelen környezetet miképpen alakítsák át egészségessé.

Ennek köszönhető, hogy az 1928-ban kiadott összefoglaló statisztika már hatalmas fejlődésről beszél. Megfeszített munkával sikerült a járványokat izolálni, a fertőző betegségeket csökkenteni, a gyermekhalandóságot a minimumra szorítani, a vérhajt és a többi néppusztító betegségeket majdnem teljesen leküzdni. *Oroszország felismerte azt, hogy a népegészségügyi védelem elementáris eszköze, a higiéniai kultúra egyetlen alapja a nép felvilágosítása és ezen keresztül a nép öntevékenységeinek a fokozása.*

Dr. Goldberger J.

EMLÉKEZZETEK RÁ!

345

Az ember jön és az ember elmegy
s én most ilyen emberről beszélek
a barátáról aki 53 esztendővel ezelőtt indult el felénk
55 évvel ezelőtt mikor mi még nem is éltünk elindult hogy találkozzon velünk
s most szürnyü bánatokkal és egy darabka ólommal a szívében örökre eltávozott tőlünk

ha költő vagy szólj most mondom magamnak
s gyámoltalanul csak emlékezni tudok
a neve: OSVÁT ERNŐ
termete: középmagas
szeme: fekete
haja: fehér

ki volt Ő kérdezem s nem tudok feleletet adni a kérdésre
s ki tudná megmondani honnan jött és merre távozott
emlékszem az átható nézésére a férfias kézzorítására
a mosolyára amivel dicsért és megvert bennünket
s egy szürke terméskő oszlopra ami állandóan ott állt
árnyéktalan teste mögött

milyen jóságosan kemény ember volt Ő
s mi most itt állunk valamennyien árván a szomorúság fekete kendőjében
nincs lámpánk amit meggyújthatnánk az Ő dicséretére
nincs ládánk amibe összegyűjthetnénk az Ő ajándékait

költők vagyunk s együgyü némaságunkban tudjuk
csak az öregek szólhatnak érdemesen róla ülven a barna asztalok körül
tollat pelyheznek átlátszó ujjaik
vagy kenyeret törnek tiszta abrosz fölött
s ajkaik közül elindulnak a szavak akár a fehér galambok

vagy szóljanak róla a fiatalok
akik gondtalanul még anyjuk ölében üldögélnek mint valami meleg fészekben
akik apjuk kemény térdein lovagolnak
és nevetnek
s ajkaik közül kiszállnak a hangok akár a fényesség sugarai

vagy szóljanak róla az erdők vadjai és a szelid háziállatok
ugy ahogyan a kétségbeesett nőstény-farkas vonit elveszett kölyke után
ahogyan a tehénke bőg körülnyalogatott borjának
s közben legyökereznek a lábai és a szemeiben visszatükröződik az ég

szóljanak hát ezek a kiválasztottak
akik nem is ismerték Őt
akik itt élnek közöttünk önmagukban s egészséges vérükben
feloldják a tragikus halál pillanatát
ők tiszták ők méltóak arra hogy egyaránt jelt adjanak a távozonak és növekedőnek
én gyámoltalan ember vagyok
megrendülten állok
és emlékezem.

Kassák Lajos

munka

INTERNACIONÁLIS UJ ÉPÍTÉSZET ÉS A KISLAKÁSKÉRDÉS

Le Cobusier, a világhírű francia újépítész szerint: egy szériában gyártott autó a kényelem, pontosság, kiegyensúlyozottság és izlés mesterműve. Egy szabálytalan alaku, a spekuláció által felosztott magántelekre épített ház, egy szörnyszülött, telve hibákkal.

A jó lakás fokozza a munkaképességet. Angol statisztikai adatok mutatják, hogy közel 8-szor annyi jó tanuló él kedvező, mint kedvezőtlen lakásviszonyok között. A csecsemőhalálozás a városi átlag 111 ezrelékkal szemben, az egészségtelenül túlzsúfolt városnegyedekben 172.4 ezrelék. A mortalitás az átlagos 16 ezrelékkal szemben 30.5 ezrelék.

A nyomortanyákból, egészséges, modern lakásba telepített lakosság kriminalitása, egy-negyedére csökkent, annak dacára, hogy kereseti viszonyaik időközben leromlottak.

A leánygyermeknél később nehézszületést előidéző rachitis, a reumatikus fájdalmak, a tüdővész, kifejezetten lakásbetegségek. Európa összes államai között, Magyarországon pusztít legnagyobb mértékben a tüdővész.

A közös árnyékszékkel épült lakások melegágyai a tifusz, kanyaró, skarlát és diftériának. Az ablaküvegen átverődő napsugár elveszti az ember egészsége szempontjából egyik legértékesebb alkatelemét, az anyagcserét stimuláló ultraviolette sugarakat.

Statisztikai adataink szerint, Magyarországon a 20.000-nél népesebb városok lakosságának több mint fele, harmadmagával lakik egyszobában, és 80%-a 1—2 szobás lakásban. Magyarország lakosságának fele földes padlóju szobában lakik és fertőzött vizet iszik. Magyarországon a lakóházak 78%-a sárból, vályogból vagy fából készült.

Az 1907. évi 45. tc. rendelkezése értelmében, minden családos gazdasági cselédnek külön szoba és kamra jár. Külön konyháról a törvény nem beszél, ellenben a gazdáknak 10 évet engedélyezett a törvény végrehajtására. Így gyakori, hogy a közös konyhában négy család tuberkulotikus és angolkóros gyermekei vannak összeszúfolva.

A budapesti lakások 12%-a mellett egyáltalán nincs mellékhelyiség és 13 ezer lakáshoz nem tartozik konyha. Budapesten 980.000 ember lakik és összesen 70.000 fürdőszoba van, tehát lakosság 75%-a fürdőszobánélküli lakásban lakik.

Az új építészeti tradíciókkal való teljes szakítás jegyében indult. Mindenekelőtt elveti a monumentalitás és reprezentáció évezredek törvényeit. Tévedés volna azt hinni, hogy ez a két fogalom elkerülte a minimál lakást. Bérház-építkezéseink ezekkel a sallangokkal vezették és vezetnek félre a bérlőt, hogy minimális teljesítményük is biztosítsa építetőjük számára, a

maximális kamathozadékokat. A barokk főúri kastély stílusában épült bérkaszárnnyak szobakonyhás udvari lakásai mindenki előtt ismeretesek. Az ablak helyét pl. nem a szoba legalkalmasabb berendezése szempontjából határozzák meg, nagyságát és égtáji helyzetét nem a szoba szellőzése és megvilágítási szükségességei szabják meg, hanem a telekspekuláció és az épület homlokzatának szimmetria tengelyei.

Azok az építésszek, kik először ismerték fel, hogy az utóbbi évtizedek összes építészeti meggyőződéseit és elveit revidálni kell, 1928 nyarán összegyűltek a nyugatszei La-Sarraz-ban és lefektették közös elveiket.

Az összegyűlt építésszek az építésről való véleményüket, valamint a társadalommal szemben fennálló hivatásterü kötelezettségüket, alapvető egyetértéssel állapítják meg, hangsúlyozva azt, hogy építés alatt az embernek egészen elemi tevékenységét értik, mely egész terjedelmében és teljes mélységében részese életünk alakító kifejtésének. Az építésnek ez okból feladata, hogy tevékenységüket összhangba hozza a jelenkor nagy tényeivel és a mai társadalom nagy céljaival, műveiket ezekhez mérten alakítsák. Tehát elhárítva maguktól azt, hogy előbbi korok és letűnt társadalmi szervezetek alakító elveit, műveik létesítésénél alkalmazzák, követelik minden egyes építő feladatnak, minden alkalommal való új felfogását és ennek valamennyi eszményi és tárgyi igényeit kielégítő, teremtő megvalósítását. Tudatában vannak annak, hogy a társadalom szerkezetében végbenő átalakulások az építést is átalakítják és hogy szellemi életünk rendszerének felfogásában történő alapvető változások, az építés alapvető felfogására is kihatással bírnak.

Ennélfogva elhatározták, hogy egymás törekvéseit a jövőben országaik határára túl is, kölcsönösen támogatni fogják.

A korszerű építészeti problémái természetüknél fogva követelik a feladatoknak az általános gazdaság kérdéseivel való közös megoldását. A gazdaságosság műszaki produktív értelemben magyarázandó és az a legracionálisabb munkamenetet jelenti és nem a kereskedelmi, spekulatív értelemben vett legnagyobb hasznot.

A városépítés a városi és falusi együttélés folyamatának egységes megszervezése. A város-terv nem alakulhat esztétikai megfontolásokon, hanem minden tekintetben funkcionális következtetések eredménye kell, hogy legyen. A lakó, forgalmi, gazdasági és sportterületek egymáshoz való viszonyát az országtervben, szociális és gazdasági megfontolások szerint kell megszabnia. A jelenleg vásárlás és spekuláció által kaotikusan zavarossá tett telekviszonyokat a közösségek tervszerű telekgazdálkodása révén kell szabályozni.

A műszaki eszközök állandó rohamos fejlődése, a törvényhozás megváltoztatásának szükségességét vonja maga után és annak a műszaki haladást állandóan követő, folyamatos átalakulását követeli.

Az építész feladata, hogy a társadalomnak az új építészet alapelveinek helyességét és szükségességét bebizonyítsa. A társadalom az építésznek mai szerepét nem látja jól át. A fogyasztók, építetők és lakók kívánságait, ma olyan tényezők határozzák meg, melyek a lakáskérdéssel semmiféle összefüggésben nem állnak, sőt jogos kívánalmaik világos megfogalmazását gátolják. Épp ezért az építész, a lakók igazi szükségleteit, csak igen tökéletlenül elégítheti ki. Ezek a tökéletlen építkezések az összesség szempontjából roppant méretű termékellen kiadásokhoz vezetnek.

A lakás elemi alapelveit legjobban az iskolában lehetne népszerűsíteni. Ezek: a tisztaság követelményei, a fény hatásai, a levegő és nap-sugár, a higiénie alapelvei, a lakásberendezés célszerű módja és felhasználása stb. Az ilyen irányú oktatásnak az volna az eredménye, hogy a felszűrődő ifjúság világos és észszerű fogalmakat nyerne a házról és otthonról s így a jövőben módjában lenne, mint fogyasztónak, a házzal szemben támasztott követelményeit észszerűen megfogalmazni.

A mai Európa legégetőbb építészeti problémája a kislakáskérdés. Az építkezések háboru alatti szünetelése és a nagyvárosok természetes szaporodásának következménye, hogy Európa összes városaiban a legkisebb jövedelemmel bíró népréteg lakásviszonyai tűrhetetlenné váltak.

A Majna melletti Frankfurtban, ez év októberében tartott kongresszus, az egyes országok előre összeállított anyaga alapján, már objektív képet igyekezett adni az európai kislakásviszonyokról. A kongresszus megállapította, hogy bár a háboru óta történtek is egyes országokban sikeres kísérletek a lakásinség leküzdésére, mégis átlagban a tömegek lakásviszonyai alig javultak.

A kongresszus, a többségben lévő építészeti országai igényeihez alkalmazkodva, elsősorban a városi lakosság lakáskérdéseivel foglalkozott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy általában a vidéki lakosság jobb helyzetben lenne, sőt Magyarországon a földmunkásság él a legkatasztrofálisabb lakásviszonyok között.

A kongresszus első napján Gropius professzor, a Bauhaus megalapítója, beszélt a kislakás alapvető szociológiai problémáiról. Először történelmi képet nyújtott. Szerinte, négy nagy történelmi jogkorszakot különböztethetünk meg, az emberiség történetében. A rokonsági jogot, a családi jogot, az egyéni jogot és végül a korporatív vagy szervezeti jogot.

A nomád népek a rokonsági jog alapján ál-

lanak. Az ősidőkben a földmivelés hozta magával a letelepült népeknél a patriarkális mentalitást. A középkor vége felé kezd előrenyomulni az egyén, az erősebb aláveti a gyengét, ur és jobbágy. Ezzel egyidejűleg a kézműipari munka felosztása szintén az individuális világfelfogás kialakulását segíti elő. Az új korszak az óriási technikai fejlődés, a közös megszervezett ipari munka megteremtette a szociális mentalitást. Az egyén, aki a patriarkális törvények alól már legnagyobb részt felszabadult, egy magasabb közösség érzettől önként indítva igyekszik létrehozni, egy szociális organizációt, egy szociális társadalmat. Az új állam minden polgára közös munkafrontot alkot, amely a természet erőit akarja szolgáltatásba kényszeríteni, hogy mindnyájunk számára könnyebb legyen a megélhetés.

A család struktúrája változik a történelem folyamán, természetesen elsősorban a városi lakosságnál látjuk ezt. A családfő nem korlátlan ur többé, a jobbágyok felszabadulnak, a család, mint zárt egység elveszti jelentőségét. Egyre több olyan funkciót végez el az állam és az ipar, melyek eddig a családban történtek. A centralizált gyáripari termelés racionálisabban és olcsóbban állítja elő mindazon fogyasztási javakat, melyeket eddig a család, szükségletei arányában, maga termelt. Ehhez járul a nő fejlődő egyéni élete, a teljes egyenrangúság felé való tendencia és a gyermekek korai távozása a szülői háztól, másrészt a technika által megkönnyített helyváltoztatási lehetőség. A család már nem egy generációkon keresztül helyhez kötött, zárt gazdasági és szellemi kör, hanem felbomlik apróbb egységekre, melyek külön élik életüket.

Ezeket a jelenségeket nem szabad bomlásnak tekinteni, mert ezek lépések egy magasabb, fejlettebb társadalom felé vezető uton.

A lakásra vonatkoztatva, ez előbbi megállapítások azt jelentik, hogy a kisebb lakások számát kell növelni. A helyzet ma Európaszerte az, hogy a legtöbb város lakáspiaca túl van terhelve, túlméretezett, pazarló és a mai igényeket ennek dacára sem kielégítő lakásokkal, melyek tuldrágák az átlag kereseti lehetőségekhez. A nagy lakások, nem lévén másként gazdaságosan kihasználhatók, csak az albérleti rendszert segítik elő, mely szociális szempontból káros.

Budapesten pl. 84.000 ember lakik albérletben, vagyis a lakosság csaknem 10%-a. Negyedhatodmagával lakik egyszobában, a lakosság 30%-a, és több mint tízezren lagnak legalább tizedmagukkal egyszobában.

A szociális alapok megváltozása tehát, a legkisebb lakás programjának teljes felállítását követelik és a régi lakások, régi igényü alaprajzok redukálása nem vezet eredményre.

Fischer József

(Vége köv.)

munka

TELESZKY: MAGYARORSZÁG PÉNZÜGYE A HÁBORU ALATT POPOVICS: A PÉNZ SORSA A HÁBORU UTÁN

A háboru elleni küzdelem egyik legfontosabb fegyvere: kimutatni, hogy kikre nehezednek a háboru költségei. Minél inkább nyilvánvaló, hogy a háboru elsősorban a munkásság életműjének lényeges süllyedését s a kispolgárság vagyonának megsemmisülését vonja maga után, annál jobban lehet tudatosítani a háboru által legjobban sújtott osztályoknak háboruellenes beállítottságát.

Igen nehéz azonban a kérdés ezen részéhez hozzányulni. A háboru közgazdaságtana, mint a közgazdaságtannak a világháboru korában nagy fontossággal bíró speciális része, nem alakult még ki kellőképpen s a háborus évekre vonatkozó megbízható adatok hiánya is nehezíti a kutatást ezen a téren. Magyar vonatkozásban jóformán Teleszky és Popovics könyvei alkotják az erre vonatkozó egész irodalmat. Ezek a könyvek érthető okokból nem adnak felvilágosítást arra nézve, hogy a háborus költségek fedezésének legfőbb pénzügyi-technikai eszközei a hadikölcsönjegyzés és az infláció, mely rétegek minden vagyonának megsemmisülését s mely rétegek keresetének milyen mérvű leszorítását jelentették. Mégis sok fontos és eddig jórészt ismeretlen adat közlésével lényegesen hozzájárulnak ahhoz, hogy fontos kérdések tisztázhatók legyenek.

Magyarország háborus költségei Teleszky adatai szerint 32.7 milliárd papirkoronát (az egyes évek átlagos árfolyamain átszámítva 17.8 milliárd aranykoronát) tettek ki. Hogy ennek az összegnek a nagyságáról képet alkossunk, a normális állami kiadásokkal kell összehasonlítást végeznünk. A háboru kitörése előtt megszavazott utolsó, 1914/15. évi állami költségvetés az összes szorosán vett állami kiadásokat (rendes, rendkívüli és beruházási kiadásokat) az üzemek (Máv. stb.) kiadásainak hozzászámítása nélkül 1.4 milliárd koronában irányozta elő. Tehát az állam háborus kiadásai a normális időkben szükségletként mutató kiadásokon kívül átlagosan évente az évenkénti költségvetésszerű kiadások háromszorosát tették ki. Ez a háborus évek átlaga. Magától értetődő, hogy kezdetben lényegesen kisebbek voltak a háborus kiadások, a háboru vége felé pedig lényegesen nagyobbak.

Igen figyelemreméltó Teleszky megállapítása a háborus közgazdasági feladatokról s azok megoldásáról: «A feladat, amely elé a háboru a közgazdasági életet állította, az volt, hogy előteremtse azokat a nagymennyiségű gazdasági jószágokat, amelyek a hadbavonultak nagy tömegének bőséges ellátására és a hadianyagokban felmerülő nagy szükséglet fedezésére kellett, hogy rendelkezésre álljanak, még pedig akkor, amikor a gazdasági munkákra alkalmazható munkaerők száma a katonai szolgálatra való nagymérvű behívások folytán lényegesen megcsappant... Ez a feladat csakis a normális viszonyok közt gazdaságosnak nem mutató termeléssel, a hadba nem vonult lakosság fogyasztásának csökkentésével és a normális viszonyok közt a gazdaságos továbbtermelés céljait szolgáló tőkejavaknak a hadviselés érdekében való elfogyasztásával volt megoldható.» (345. oldal.) Azt azonban elhallgatja Teleszky, hogy a «továbbtermelés céljait szolgáló

tőkejavakon» kívül a kisemberek összekuporgatott kistőkéinek «a háboru érdekében való elfogyasztása» is egyike volt a háborus költségek fedezésének, sőt az első háborus év költségeit ugyyszólván teljesen ennek a tőkének az elhasználásával fedezték.

A kormány pár nappal a háboru kitörése után moratóriumot rendelt el. Az 1914 év előtt elhelyezett tőkékkel havonta legfeljebb 10%, de maximuman 200 korona volt kifizetendő, ezzel szemben a folyószámlatulajdonosok betéteik felett bizonyos apró korlátozások mellett szabadon rendelkezhettek. 10.000 koronát meghaladó takarékbetéteket mindenki folyószámlabetétté alakíthatta át. A takarékbetétekre vonatkozó moratórium tehát kizárólag a kisembereket sújtotta. Az esedékes életbiztosítási tőkékkel csak 500 korona volt kifizetendő. A takarékbetétekre vonatkozó rendelkezéseket még a moratóriumot egyéb tekintetben megszüntető 1915 július 28-i rendelet is fentartotta, pedig ekkor az index már 215.9 volt, tehát a pénz vásárlóereje a békebelinek 50%-át sem érte el. A moratórium nem terjedt ki az 1914 augusztus 1. után elhelyezett betétekre, tehát a moratóriumrendeletnek a takarékbetétekre vonatkozó része tulajdonképpen a háboru kitörésekor fennálló betétek és életbiztosítási tőketartalékok harnadának, felének, egyes esetekben még nagyobb részének a háboru céljaira való egyszerű elkobzását jelentette. Ez az elkobzás ugyan nem közvetlenül az állam, hanem a bankok és biztosító társaságok javára történt, lehetővé tette azonban hogy ezek a moratórium-rendelet által rendelkezésükre bocsátott tőkék felhasználásával lényegesen nagyobb összegű hadikölcsönök jegyezzenek, mint amilyen összegűt másként jegyezhetek volna, úgyhogy a bankok és a biztosító társaságok által jegyzett hadikölcsönök jelentős része az állam által jelentős részben konfiskált betéteknek és biztosítási tartalékokéknak kölcsön formájában a háboru céljaira való átengedése volt csupán. S ha figyelembe vesszük, hogy a pénzügyi intézetek betétállománya a háboru kitörésekor a 800 millió koronát meghaladta s ezzel szemben a háboru első 9 hónapjában kibocsátott egyetlen hadikölcsön összesen nem egész 1.2 milliárd koronát eredményezett, megállapíthatjuk, hogy az első háborus év költségeit majdnem teljes egészében a kisemberek tartaléktőkéknek felhasználásával fedezték.

A nagytőke és különösen a földbirtok kimelésére élesen rávilágít Teleszky könyvének más egy-néhány adata. Az ő megállapítása szerint Magyarország háborus költségeiből 53%-ot a hadikölcsönök és 30%-ot a jegybank igénybevétele útján, tehát 83%-ot tulajdonképpen a dolgozó osztályokat sújtó módon fedezték s csupán 5%-ot fokozott adóbevételekből. A háboru alatti adópolitikára pedig mi sem jellemzőbb, minthogy a háboru utolsó évében a földadó az 1914/15. évben előirányzott 71 millió korona helyett, romló korona mellett is, csak 46 millió koronát tett ki. Teleszky indokolása szerint azért, mert az új adónemek kivetésével túlterhelt pénzügyi igazgatás elegendő munkaerő hiányában az adók behajtására nem fektetett kellő gondot».

Teleszky és Popovics könyve általában megáll a háborus költségek fedezésének pénzügyi-technikai részénél és még csak nem is érinti azt a kérdést, hogy a hadikölcsönök és az infláció mögött mi húzódik meg s a háborus gazdálkodás sok intézkedésének igazi rugóit inkább leplezni, mint felfedni igyekeznek, mégis sok adatot szolgáltat a háboru közgazdaságának megvilágításához.

Kőváry Gyula

MOLNÁR ÁKOS: VÉGRE EGY JÓ HÁZASSÁG (PANTHEON KIADÁSA)

Ezzel a regénnyel Molnár, a két év előtt megjelent novelláskötetében kijelölt uton haladva ért el, fejlődésének újabb állomásához. A regény, a valóság elől menekülő és a valóság kegyetlen realitásában felébredt hivatalnok-kispolgár lelkületének nagyszerű rajza, amelynek értékét fokozza Molnárnak, az eseményeket gunyosan bevilágító életlátása, könyörtelensége, amellyel a kispolgári házasság igazi valóságára rámutat.

Kár, hogy a kitűnően sikerült rajz és a nagyon is éles pszichológia erejét lefojtozza az, hogy Molnár a kispolgári nyomott atmoszférán nem tud felülemelkedni s hogy a kispolgár gazdasági és osztályhelyzete és gondolkodása közötti nagy különbségnek nem vonja le elég határozottan a korszerű szociális konzekvenciáit. Ha a szociális szempontokat jobban elmélyíti, ha jobban fel tud majd emelkedni az események fölé, akkor a kispolgárnak memcsak a regényben vázolt, a házasság elől menekülő problémáját, hanem egész való életét megmutathatta volna.

Erre annál is nagyobb szükség lenne, mert a magyar irodalomban nincsen könyv, amely ezt a fontos és lényeges tárgyat feldolgozta volna. De a magyar irodalomban nincs is író, aki Molnáron kívül a kispolgárral komolyan foglalkozna. A *Végre egy jó házasság* embersége, lendülete, kitűnően megfigyelt alakjai, lélekrajza, irányvonala az egyedül biztosíték arra, hogy Molnár el fog érkezőni a korszerű megoldásig.

A fenti hiányok lényegében nem vonnak le sokat a könyv értékéből. Ezeknek a hiányoknak elmaradása perspektivikusabbá, iránymutatóbbá tette volna az írást és Molnár helyét is pontosabban meghatározta volna a magyar irodalomban.

Gró Lajos

KNUT HAMSUN: CSAVARGÓK (PANTHEON KIADÁSA)

Két halászegény csavargással eltöltött esztendői, csöndes norvég falvak, furcsa szerelmek és nagy-nagy szegénység, jóság és gonoszság és hamsuni költészet: ez a regény. Nincs története, a költő belemarkolt az életbe s anélkül, hogy csokorba kötné, eléjük teszi a maroknyi virágot és dudvát. Folytathatná akár köteteken keresztül, abbahagyhatta volna a közepén: csak a stilus mutatja az író jelenvalóságát, a stilus, aninek talán Knut Hamsun a legnagyobb mestere.

Furcsán hangzik, de a könyv ereje és gyöngéje is egyben, hogy valami fátyol borul a tájakra és figurákra, és amit látunk, az homályos, amit hallunk, bizonytalan remegés. Mintha különös örök élnének Knut Hamsun halk szavai mögött, előtör mögüjük néha egy sikoly, egy nevetés s irdatlan hegyek füstölőnek valami misztikus mélységben.

Egy új Knut Hamsun könyv nem tartogathat számmunkra többi munkáival szemben meglepetéseket, mert ő minden írásában egyazon élet költője, nála a változó figurák, csak eszközök arra, hogy kifejezzék az élet sajátosan hamsuni színét, zamátát. Nem erőszakol magára problémákat, az életben nem a változó külsőségeket, hanem az örök emberit keresi. Lehet, hogy ez igen sok olvasóban hiányérzetet kelt, de Hamsun költő, nem is lehet más s így nem is tehet másképp.

Eppen ezért, ez a könyv nem piaci meglepetés, az «aktualitás» snobjai nem vitakozhatnak és nem cikkezhettek fölötte. Megállapíthatjuk, — ha úgy tesszük, — hogy Knut Hamsun kevés fogékonysággal bír a mindennapok problémái iránt, de hogy költő és ember, azt ez a regénye is kétségbevonhatatlanul bizonyítja.

Zelk Zoltán

SKID. A CSIRKEFOGÓK KÖZTÁRSASÁGA

(A „JUGENDINTERNATIONALE” KIADÁSA)

Az orosz polgárháboru építő korszakában a szovjethatóságok egyik legégetőbb problémájává vált az egész köztársaságot ellepő fiatalok csavargók életének szociális megoldása. Háboru és forradalom az ifjuság soraik közül is sokakat kivett a társadalmi rendezettség vonalából és bele sodorta őket az elhagyatottságba, csavargásba, bűnözésbe. A szovjet rendszeres munkával gyermekmenhelyeket és iskolákat létesített a „defekték” részére. Ilven volt a leningrádi Dosztojevsky-iskola, a Skid is, amelyeknek két növendéke az iskola elhagyása után megírta ennek a javítóintézetnek az életét a «*Csirkefogók köztársaság*»-ban. Ez az iskola tényleg köztársaság, ahol a polgárok — a gyermekek — megteremtik a köztársaság külső dekorációit (napraforgó-cimer, maguk-költötte himnusz), de a saját külön etikáját is, amelyik néha sokkal őszintébb és becsületesebb, mint a nagyoké. Amikor például egyik kalmárszemlé társuk, kihasználva naivitásukat, adósságokba hajszolja és megfosztja őket az amugyis szükös kenyérporcióktól, egyideig «becsületesen» leróják tartozásaikat, de a végén fellázadnak az uzsorás zsarnoksága ellen és a „népharag” kisöpri az oda nem valót. Romantikusán vágyódnak a „Komsomol”-ba, a politikai ifjusági szervezetbe, amely csak akkor nyíthat meg előttük, ha neveltetésük befejezést nyert: de ők addig is meg akarják ismerni a kort, az eseményeket és az azokat mozgató eszméket. Maguk követelik a politikai és társadalomtudományi előadásokat. Mikor azonban rájönnek, hogy a kívánságukra kiküldött szaktanító teljesen alkalmatlan a tanításra, önképzőkört, könyvtárat, fali újságokat létesítenek és maguk látnak hozzá a saját kiművelésükhöz. Tanáraik, de főleg a bölcs Vikniksor, nem állják útját, sőt elősegítik és a helyes irányba

terelik a gyermekek önállóságra és kritikai szellemre való törekvését. *Tizenhárom-tizennégy éves gyermekek nem lehetnek romlottak*, de szakítani kell mindazzal a nevelési megoldással, amit a régi társadalom megoldásnak fogadott el ezekkel a néha rendkívül intelligens és éppen ezért forrongó fiatalemberekkel szemben, hogy kiemelhető legyen belőlük mindaz, ami használható az alakuló kollektív társadalomban. Új elvek előtt kell kaput nyitni a régi javítóintézetekben, ahol lomtárba kerültek a polgári társadalom bosszuló és büntető eszközei és ki kell szellőztetni a megáporodott kaszárnyalevegőt, amely a gyermekből gyökeréig romlott, erkölcsi törvényt nem ismerő embert csinált. Amikor a katedrán az időmenekülő, másutt már hajótörést szenvedett embereket komoly pedagógusok váltják fel, lassan megmutatkozik az eredmény a nyomasztó szociális körülmények következtében «erkölcsi defektusú» gyermekek között. Hogy az eredmény mennyire kielégítő, arra bizonyíték ez az eseményekből mozaikszerűen összerakott vaskos könyv is, a maga íróival és szereplőivel.

Szántó Róbert

FILMEK ÉS TENDENCIÁK

Az egyedülálló embernek szükségszerűen el kell bukni a társadalom elleni harcban. A társadalom merev törvényei legyűrik őt, ha mint pld. Fedja, rosszus sikerült házassága miatt, ellentétbe kerül azokkal. Ezt a szempontot domborították ki az oroszok *Tolstoj* drámájából készült *Élő holttest* c. filmjükben is, amelyben nem két osztály, a proletáriátus és a burzsoázia, hanem egy ember és a társadalom áll egymással szemben. Ennek a munkának szociális vonatkozásairól kellene itt beszélni, ha a magyar cenzura jóvoltából nem hagyták volna fel a film egyharmadát, az egyházzal és a prostitúcióval foglalkozó jeleneteket s ha általában nem veszik el a mű társadalmi élet. Magyar változatában a film, kellő megokolás nélkül emberi tragédia. Természetesen az orosz film realizmusa, költészete, technikája, *Fedor Osep* rendezése, aki a cigányok mulatozásába bekopirozott jeleneteknél, a tárgyak beállításában és másutt is sokat tanult Pudovkintól, és legfőképpen *Pudovkin* emberi játéka, aki azzal, hogy nem játszik, hanem csak jelen van az eseményekben, a színpadtól mentes filmjáték maximumát adja, súlyt és mélységet ad az istenséggel, társadalommal és önmagával meghasonlott ember tragédiájának.

Emberi tartalmában így is, megcsönkítva, mennyire felette áll a *Fritz Lang*-féle *Asszony a holdban* c. filmnek, amelynek álhumanizmusba csomagolt kapitalista detektivromantikája oly távol áll a tudományos és emberi igazságoktól.

A valóság elferdítése a ma uralkodó filmformának általában a lényege. De néha a film, mint pld. az amerikai álpuritanizmus leghetségesebb képviselőjének *Cecil B. Mille*-nek az *Istentelen leány* c. munkája is, akaratán kívül, kifejező őszinteséggel leplezi le az általa képviselt világrendet. Ez a film a darwinizmust és az ateizmust akarja kivégezni buta és reakciós beállításban. Azonban, az ateizmus és a darwinizmus halállal végződő

vitája miatt javítóintézetbe kerülő két fiú és leány megrendszabályozása, az intézet brutális módszereinek kiélezett bemutatása, annak ellenére, hogy a társadalmi és szellemi ellentéteket a film reakciós formában egyenlíti ki, mégis értékessé teszik, a mai nevelést leleplező tendenciája miatt.

Különben ez a film nemcsak az orosz film realizmusától áll távol, hanem attól is, ami *Murnau* *Négy őrdög* c. filmjében nyilvánul meg. Hermann *Bang* négy artistáról szóló novellájának a filmváltozata, az amerikai kapitalizmusnak tett engedelményei ellenére is, igazi művész munkája, aki mint korábbi filmjeiben, különösen az *Utolsó emberben*, itt is a kispolgári szellemet képviseli, a mai filmekben alig látható ökonomiával. Pátosz nélküli, költői realizmus jellemzi *Murnau*nak ezt a finoman rendezett filmjét is, amely egyszerűsége miatt komoly érték, de az *Élő holttest*hez ez sem ér fel, mert *Murnau*nak az ábrázoláson kívül nincsenek céljai és mondanivalói.

Pedig az *Élő holttest* nem sajátosan orosz film Szindarabból készült s így mint film, csak más oldalról világíthatja meg Tolstoj drámáját, anélkül, hogy ezzel a lényegen változtathatna. Ez pedig nem az orosz film utja. Az orosz film mindig a film törvényeit követte, abból nőtt ki. Az orosz film a jelenségeknek olyan kompozíciója, amely nem egy irodalmi téma illusztrációja, hanem eredendően képekben elgondolt és az azokban spontán kirobbant történéseken keresztül mutatja meg a társadalommal vagy osztállyal küzdő egyént, tömeget. Ez az abszolút művészi filmszerűséggel kifejezett tendencia volt az orosz filmnek mély alakító hatásának és ezzel sikerének a titka. Mert az első orosz filmek (*Potemkin*, *Anya* stb.) ugy az orosz, mint az európai proletáriátus valóságos társadalmi és gazdasági helyzetét, viszonyát fejezték ki. De az orosz és az európai proletáriátus helyzete tíz év alatt sokat változott. Az orosz proletáriátus, legalább egyelőre, túl van a polgárháborúkon, s ma már megkezdte építő munkáját. Az európai proletáriátus érdekében tehát szükséges lenne ennek az építő munkának, a proletáriátus új mentalitásának, a reális kifejezése. Az orosz film azonban európai, és nem magyar, szempontból, ahová az igazán jelentős filmek nem jutottak el, ma még nem tudta ennek a helyzetnek tartalmi és formai következményeit levonni. A legújabb orosz filmnek így szükségszerűen utánérzések, formában és időszzerűségben, amelyeknek Európában csökken a befolyásuk s csökkenni fog mindaddig, amíg az orosz film nem tudja magát teljesen felszabadítani az irodalmi értelemben vett tematizmus alól, és nem fordul az *időszzerű tények* felé. Ez a formai és tartalmi változást kifejező tendencia megvan az orosz filmben. *Dziga Vertov* és különösen *Eisenstein*, az orosz film zseniális reprezentánsa, mindinkább eltér az irodalmi értelemben vett tematizmustól, s mint az új paraszttal foglalkozó legutolsó munkájában, a *Generallintemben*, amelyről még részletesen fogok írni, *szükségszerűen*, mindinkább a szocialista ideológiát a mai helyzetnek megfelelően kifejező, tényszerű optikai jelenségek egybekapcsolására (montírozására) törekszik. S ezzel minden bizonyítékkal megteremtí majd a holnap szocialista film-típusát is.

Ilyen irodalmi témától mentes, pusztán jelen-

ségekből összetett próbálkozás *Leon Poirier* német és francia frontarcosokkal készített *Verdun* c. háborús filmje is. Amelynek megvannak ugyan a maga rendezésbeli szépségei, sőt drámai feszültsége is, mégis film szempontjából nem használja ki kötetlenségét, másrészt igyekszik objektív maradni s ezzel nemcsak saját képbeli felgazdagodásáról mond le, hanem minden realizmusa mellett is, a háboru mellett foglal állást.

Emberök küzdenek, szenvednek előttünk s mi nem látjuk a filmben a történések okát, célját. Nem tudjuk, mik az összefüggések és mik a mozgató erők. A világháboru egy katonai akciója a *Verdun*, a szempontoknak, a világnézetnek, az érzésnek élménnyel tölthető ereje nélkül. A militarista hősiességnek, valami, ki nem mondott, rideg, glorifikálása ez a film, amely akaratán kívül is, mintegy természetes valaminek állítja be a háboru mechanizmusát.

Végső fokon tehát nem is formája, vagy tartalma, hanem ideológiája választja el az *Élő holttesttől* és általában az orosz filmekről. Az az ideológiai különbség, amely mindenütt megmutatkozik az európai és amerikai filmekkel szemben.

Mert a dolgokat társadalmi erők formálják és ezek az erők jelen vannak a filmben, mint tömegművészetben is.

Gró Lajos

MUNKÁSZENE

A «Melos» c. német zenei folyóirat a kollektív kritika eddig szokatlan formájával kísérletezik. A mai zenei jelenségek vizsgálata során egy többtagú kritikus bizottság közös véleményét közli minden olyan kérdésben, hol az életkörülmények esetlegességeinek kitett egyéni vélemény még a legjobb akarat mellett is többé-kevésbé elfogult személyes nézetnek tekinthető. Egyik legutóbbi számában «Zur Soziologie der Musik» c. sorozat, negyedik reszekint a munkászene aktuális kérdéseivel foglalkozik az említett lap. A cikk általános vonatkozású részeiből a következőket közöljük:

A munkásdalárdák általában, valamely politikai párt, vagy szakszervezet függő részei. Keletkezésük a szakmai vagy politikai együttérzés megnyilatkozásának egy közkeletű formájára vezethető vissza. Így a párton belül megalakult számos kisebb nagyobb dalkör természetes célja: a szakmai és politikai közösség érzésének megerősítése és fokozása szinte önként kiná'kozó legmegfelelőbb alkalom lett volna egy kollektív szellemben kialakuló új kórusgyakorlat megteremtéséhez. Egyelőre nem is a munkásság kirobbanó zenei hajlamainak valamilyen formában való levezetéséről lett volna szó, hanem egy közkeletű propagandaeszköz gazdaságos és a helyzethez mért öntudatos átfarmálásáról. Objektív mértékkel mért zenei nívót még ezen az alapon is fenn lehetett volna tartani. A mozgalom mindenkor vezetőit, azonban főleg az a vágy vezette, hogy a munkásszervezetek teljesen polgári értelemben veit u. n. «kulturális versenyképességét» mindenáron fitogtassák. Ezzel a félrevezetett dalosok hiúságának pillanatnyi ki-

elégítését tán sikerül elérni, de szinte erőszakkal vetették el már eleve minden magától adódó lehetőségét annak, hogy egy emberien népszerű és általános propagandaeszközt megfelelő mód kihasználjanak.

Mennél tökéletesebben jut érvényre a mai általános énekkari gyakorlatban a szerelmi tömeglira és a lokálkolorittal gondosan bevont nacionális el-lágyulás, annál élesebb a szakadék, mely közte és a szocialista világnézetű munkáskórusok által kultivált e löadási anyag között fönnáll. A munkás dalkarok legnagyobb része még ma is a lojalis kispolgári dalkoszoruk és asztaltársaságok «közkeletű» műsordarabjaival vigasztalja a proletártömegeket, hasonlóan a munkásszínpadokhoz, honnan egyanez a «jótékony» szellem igyekszik távortartani minden korszerű és őszintén szocialista művészi megnyilvánulást.

Ma már az is kérdéssé vált, hogy ilyen adottságok mellett, kifejlődhet-e egyáltalán egy önálló szocialista kórusgyakorlat, s nem volna e helyesebb minden energiát a közvetlen lehetőségekben mindenestre gazdagabb szavalókórusok kiművelésére fordítani.

A munkásmozgalom helyzete a zenével szemben ma még tisztázatlan. Kiderítetlen még az is, hogy vannak-e már az öntudatos munkásságnak önálló (a közkeletű zenei gyakorlatól független) zenei igényei és ha vannak is ezek mily mértékben játszanak szerepet jelenleg, az általános kulturigények kielégítése szempontjából. Kérdéses még az is, hogy a sport, a szervezeti munka, a film és a többi korszerű életjelenségek nem megfelelőbb érzelmi levezetői és kiélési formái egyelőre a munkásság kulturális követelményeinek. — Véleményünk szerint a munkásság feltétlenül kitermeli majd a maga önálló zenei kulturáját is. De inkább azoknak az erőknek eredményeképpen, melyek, mint a technika és a sport, öntudatos létének alapelvezői, semmint a szellemben idegen és meghaladott polgári zene érték hulladékainak korzerválásával.

J. Gy.

Nyugtázzuk, hogy a 100% egyik megveszekedett burzsujszeméteje és politikai kuvasza megint leszede rólunk a keresztvizet. Kétségbeesett fröcsköléssel nehézményezi a «Munka» háborus anketjét. Hogy a mi kitartó és céltudatos munkálkodásunk fája 100% szociáljesszuitáinak, azt mi megértjük, de kevésbé értjük meg, hogy a munkásmozgalom minden egyes tagja megvetéssel félre nem rugja ezeket a holdkóros figurákat. Mert, hogy valaki a baloldaliság égisze a'att, neki menjen egy szocialista oldalról kezdeményezett komoly háboru-ellenes propagandának, ahhoz az illetőnek vagy örültnék, vagy rendőrszpiclinek kell lennie. Hogy a 100% cikkírója melyik a kettő közül, annak eldöntését a szocialista olvasókra bizzuk. Magunk részéről a minősíthetetlen förmédevényre feleletül háborus anketünk egyik passzusát idézzük:... a háboru ellen harco'ni tovább. A háboru ellen és minden háboru oka ellen. Már pedig tudjuk és ez az anket konkluziója: a háboru ellen akkor harcolunk, ha a kapitalizmus ellen harcolunk. Osz-tályharc a háboru ellen is!

munka

PANTHEON KIADÁS

MEGJELENT

KASSÁK LAJOS:

MARIKA ÉNEKELJ!

CIMŰ MONUMENTÁLIS PARASZTREGÉNYE

*EGY FIATAL PARASZTLÁNY SORSÁN
KERESZTŰL A FALUNAK ÉS VÁROS-
NAK EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONYA
VAN MEGIRVA EBBEN A KÖNYV-
BEN. AZ IRÓ MŰVÉSZI EREJE ÉS
SZOCIÁLIS VILÁGLÁTÁSA FELEJT-
HETETLENNÉ TESZI ELŐTTÜNK
MARIKA TÖRTÉNETÉT*

ÁRA

FÜZVE 6.— P

KÖTVE 8.— P

munka

művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő: kassák lajos • helyettese: nádass józsef • kiadja az ifjuszocialisták munkaközössége • felelős kiadó: lengyel lajos • szerkesztőség és kiadóhivatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyes-szám ára: 1.20 pengő. előfizetési ár félévre 6 pengő, egész évre 12 pengő

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA